

Μελέτη Περιβάλλοντος

Β΄ Δημοτικού

Τόμος 2ος

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Μαρία Δημοπούλου, Εκπαιδευτικός
Τάσος Ζόμπολας, Εκπαιδευτικός
Ελένη Μπαμπίλα, Εκπαιδευτικός
Κων/να Σκαναβή, Αναπληρωτής Καθηγητής
του Πανεπιστημίου Αιγαίου
Αντιόπη Φραντζή, Εκπαιδευτικός
Μαριάννα Χατζημιχαήλ, Εκπαιδευτικός

ΚΡΙΤΕΣ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Ευγενία Φλογαΐτη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
του Πανεπιστημίου Αθηνών
Βασιλική Κουτσοκώστα, Σχολική Σύμβουλος
Γεώργιος Δημόπουλος, Εκπαιδευτικός

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Αικατερίνη Τσανανά, Σκιτσογράφος - Εικονογράφος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Χαριτίνη Λιναρδάτου, Φιλολόγος

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Αλεξάνδρα Χ. Κουλουμπαρίτση, Σύμβουλος
του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Ειρήνη Αργυρούδη, Εκπαιδευτικός

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Γεώργιος Γκολφίνος, Εικαστικός Καλλιτέχνης

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

ACCESS Γραφικές Τέχνες Α.Ε.

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Μαρία Δημοπούλου Τάσος Ζόμπολας
Ελένη Μπαμπίλα Κωνσταντίνα Σκαναβή
Αντιόπη Φραντζή Μαριάννα Χατζημιχαήλ**

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΛΕΙΔΟΣΚΟΠΙΟ

Μελέτη Περιβάλλοντος Β΄ Δημοτικού

2ος τόμος

**Γ΄ Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία
Πράξεων 2.2.1.α: «Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

**Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ Πρόεδρος του
Παιδαγωγικού Ινστιτούτου**

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων βιβλίων και
παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με
βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Δημοτικό και το
Νηπιαγωγείο»**

**Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Τύπας
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου**

**Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθυνου Έργου
Γεώργιος Οικονόμου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου**

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό
Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.**

**Η προσαρμογή του βιβλίου έγινε από την Ομάδα
ανάπτυξης ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού
προσβάσιμου από αμβλύωπες μαθητές, του έργου
«Σχεδιασμός και Ανάπτυξη προσβάσιμου
εκπαιδευτικού και εποπτικού υλικού για μαθητές
με αναπηρίες – Οριζόντια Πράξη».**

8. ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΤΟΠΟΙ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΑΣ ΜΟΥ

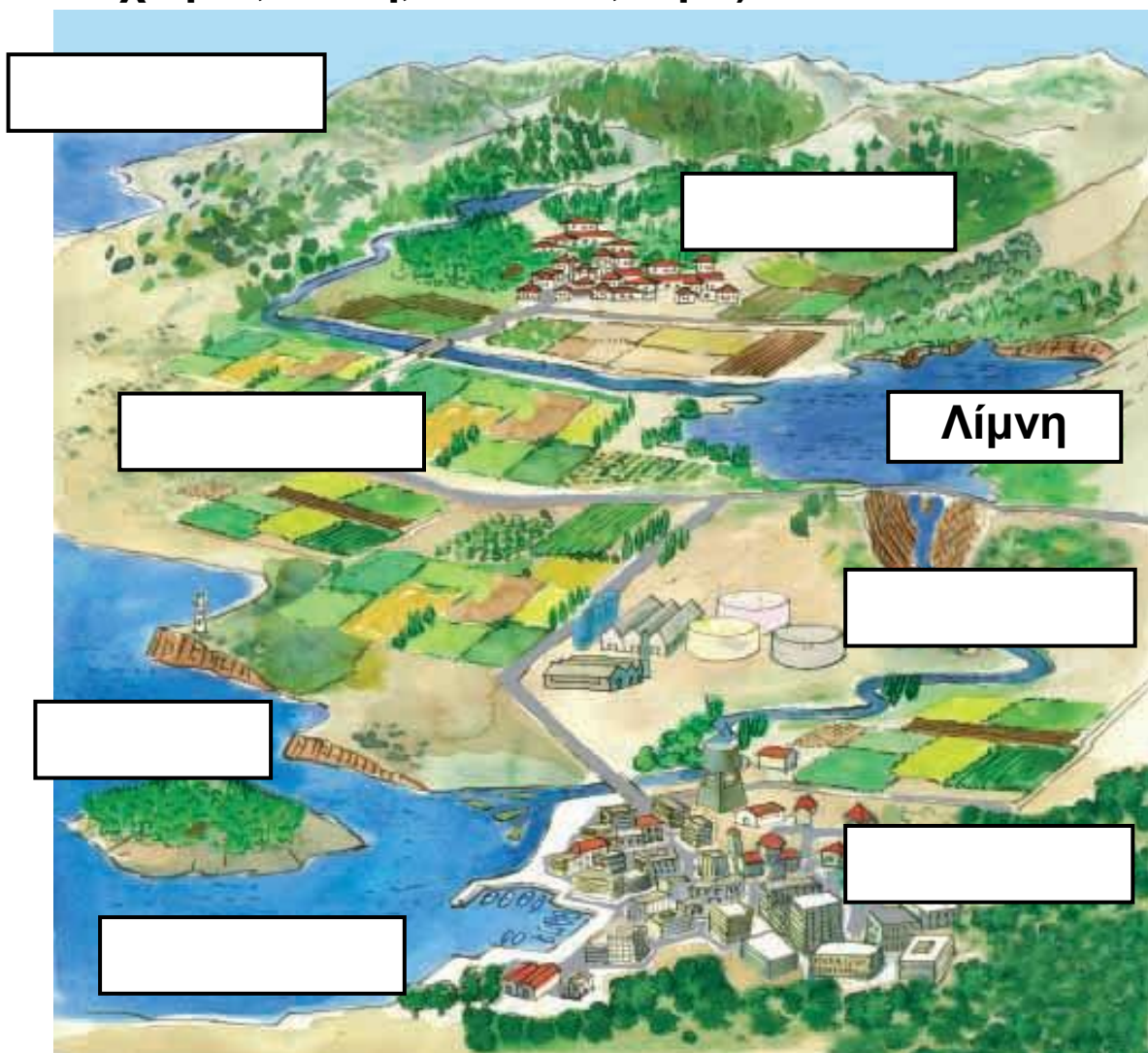

22

Η Ελλάδα είναι μια όμορφη χώρα, που συνδυάζει πολλά διαφορετικά τοπία. Αλλού υψώνονται βουνά, αλλού απλώνονται πεδιάδες. Ποτάμια τη διασχίζουν και χύνονται στη γαλάζια θάλασσα, που είναι σπαρμένη με δεκάδες νησιά. Σε όλους τους τόπους συναντάμε διάφορα είδη ζώων και φυτών, καθώς και ανθρώπους με διαφορετικές ασχολίες.

Συμπλήρωσε στην εικόνα τις λέξεις που ταιριάζουν (βουνό, ποτάμι, θάλασσα, χωριό, πόλη, πεδιάδα, νησί).

8.1 Μια εκδρομή στο βουνό

Η εκδρομή μας στο βουνό ήταν υπέροχη. Πήραμε το μονοπάτι ήσυχα ήσυχα και, σε λίγο, χωθήκαμε σε ένα δάσος με μεγάλα και ψηλά δέντρα. Οι ακτίνες του ήλιου μάς χάιδευαν τότε τότε μέσα από τις φυλλωσιές.

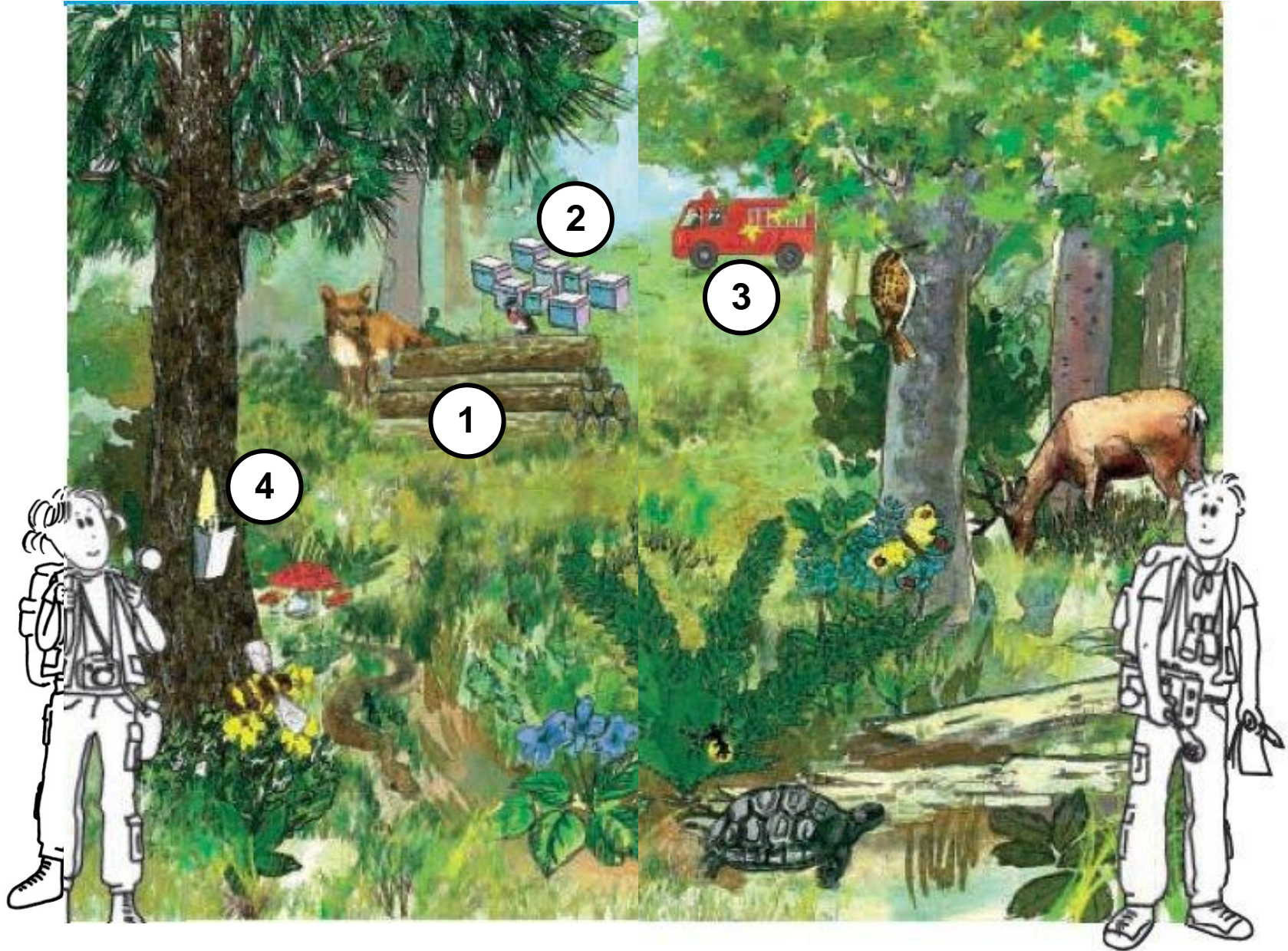
Συναντήσαμε βελανιδιές, καστανιές, πουρνάρια και άλλα πολλά δέντρα και θάμνους. Μαζέψαμε πεσμένους καρπούς και φύλλα, σε διάφορα χρώματα και σχήματα.

Παρατηρήσαμε πατημασιές ζώων αλλά και τρύπες στο χώμα, που ήταν φωλιές. Τα ζώα που τρέχουν γρήγορα, όπως οι λαγοί και τα ελάφια, υποθέσαμε πως κρύφτηκαν βαθιά μέσα στο δάσος, μόλις μας άκουσαν. Είδαμε όμως μια χελώνα, σαύρες και μυρμηγκία. Κι ακόμα, είδαμε αράχνες να υφαίνουν τους ιστούς τους.

Κάτω από τα πόδια μας έτριζαν τα ξεραμένα φύλλα. Ανάμεσά τους **ανακαλύψαμε**μανιτάρια. Δεν τα αγγίξαμε, όμως, γιατί μπορεί να ήταν δηλητηριώδη.

Πουλιά πετούσαν ανάμεσα στα κλαδιά των δέντρων και κελαηδούσαν. Προσπαθήσαμε να βρούμε τον δρυοκολάπτη που χτυπούσε ρυθμικά με το ράμφος τον κορμό ενός δέντρου.

Στο ξέφωτο συναντήσαμε ένα πυροσβεστικό όχημα και τους δασοπυροσβέστες που έκαναν περιπολία. Μας ενημέρωσαν για τους κινδύνους από τις πυρκαγιές και τους **κανόνες** που πρέπει να τηρούν όσοι επισκέπτονται το δάσος.

Συζητήστε:

- Ποιους άλλους ανθρώπους θα μπορούσαν να έχουν συναντήσει τα παιδιά στο δάσος; Ποιες θα ήταν οι ασχολίες τους; Οι αριθμοί στην εικόνα της επόμενης σελίδας θα σε βοηθήσουν να μαντέψεις μερικές από αυτές.

- Διάγραψε ό,τι δε συναντάς στο δάσος.

αρκούδα ξιφίας κουκουβάγια οδοκαθαριστής

ορειβάτης έλατο βαρκάρης λύκος φτέρη φύκια

- Από τι θα κινδύνευες, αν ήσουν: δέντρο / πουλί / λουλούδι;

βουνό δάσος
πυρκαγιά
δασοπυροσβέστης

8.2 Τα ποτάμια και οι λίμνες

Τα ποτάμια ξεκινούν από τις πηγές, δηλαδή τα σημεία απ' όπου αναβλύζει το νερό μέσα από τη γη. Μέσα τους κυλούν ακόμα τα νερά της βροχής και τα χιόνια που λιώνουν. Τα ποτάμια τρέχουν, άλλοτε ορμητικά και άλλοτε σιγανά, να συναντήσουν τη θάλασσα.

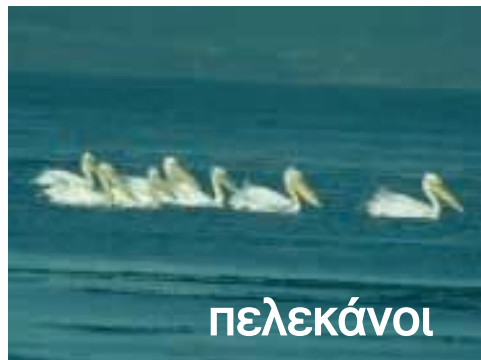
Τα ποτάμια και οι λίμνες έχουν γλυκά νερά. Εδώ ζούνε βατραχάκια, ψάρια, έντομα, πουλιά.

Γύρω γύρω μεγαλώνουν λεύκες, πλάτανοι, ιτιές. Στα καλάμια οι πελεκάνοι χτίζουν πάντα τις φωλιές.

καλαμιές

πελεκάνοι

Κλείσε τα μάτια σου και φαντάσου ότι είσαι στις όχθες ενός ποταμού ή μιας λίμνης. Τι ήχους ακούς; Τι χρώματα βλέπεις γύρω σου;

Οι λίμνες είναι βαθιές λεκάνες της γης γεμάτες νερό που φέρνει η βροχή ή τα ποτάμια.

Λίμνη Πλαστήρα

Στην πατρίδα μας κάποιες πόλεις και χωριά έχουν χτιστεί κοντά σε ποτάμια και λίμνες.

- Έχετε επισκεφτεί κάποια από αυτά;
- Για ποιο λόγο οι άνθρωποι διάλεξαν να ζήσουν κοντά σε ποτάμια ή λίμνες;
- Σκεφτείτε τι άλλο μπορούν να κάνουν οι άνθρωποι στα ποτάμια και στις λίμνες.

ψάρεμα

κωπηλασία

ποτάμι πηγές λίμνη λεκάνη

8.3 Μια θάλασσα πλατιά

Η θάλασσα, όσο πιο βαθιά πηγαίνουμε, τόσο πιο κρύα και σκοτεινή γίνεται.

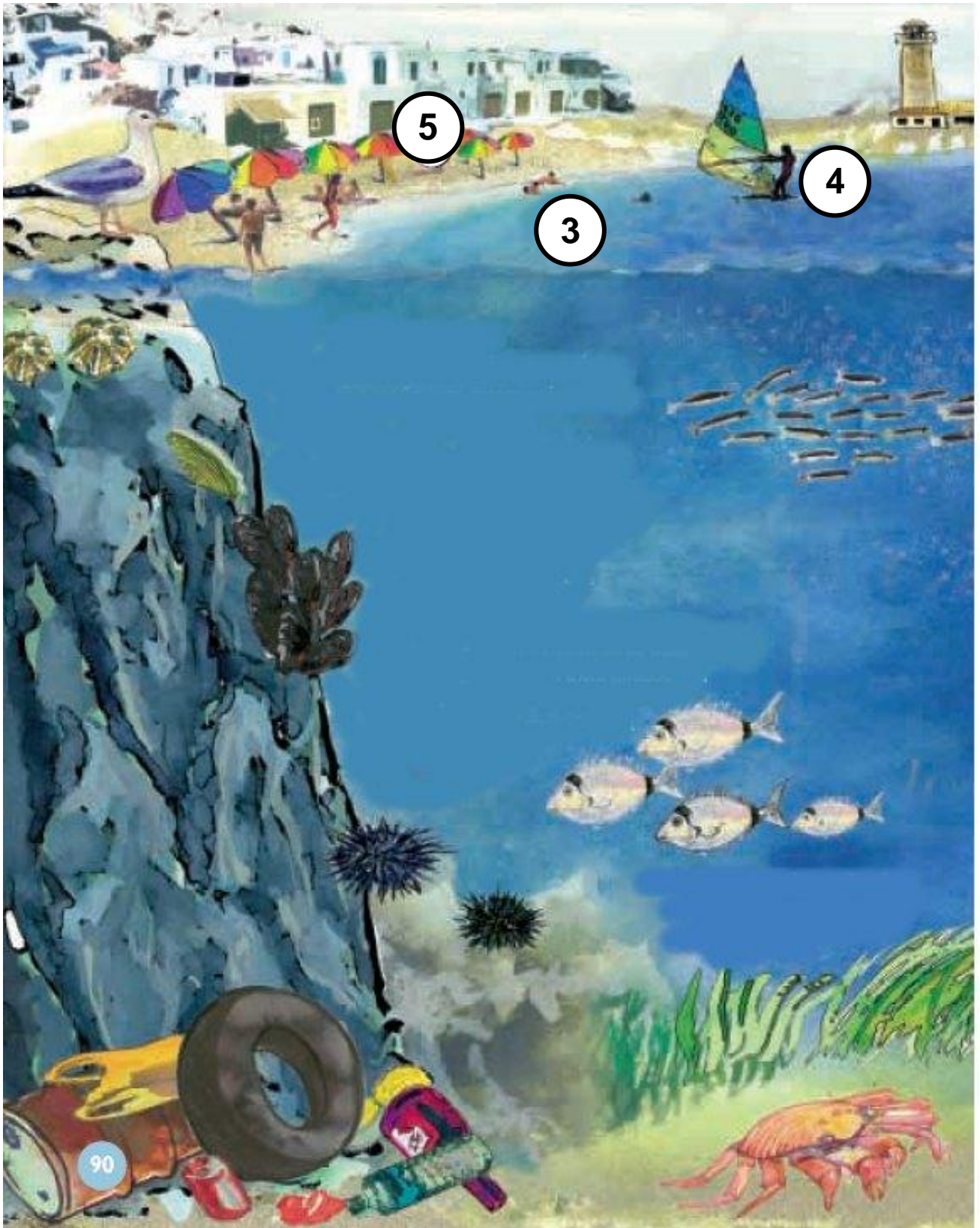
- Σε τι διαφέρει το νερό της θάλασσας από το νερό των λιμνών και των ποταμών;
- Ποια ζώα ζουν μέσα ή κοντά στη θάλασσα;
- Με τι τρέφονται τα ζώα της θάλασσας;
- Τι κάνουν οι άνθρωποι στη θάλασσα; Οι αριθμοί στην εικόνα στις σελίδες 128-129 θα σε βοηθήσουν να το μαντέψεις. Τι άλλο μπορούν να κάνουν;
- Από τι μπορεί να κινδυνεύει, η θάλασσα;

Η θάλασσα έχει οξυγόνο, που το παράγουν φυτά, όπως τα φύκια.

Το πλαγκτόν είναι η αγαπημένη τροφή των ζώων που ζουν στη θάλασσα. Αποτελείται από μικρούτσικα ζώα και φυτά. Πολλά από αυτά είναι τόσο μικρά, που δε τα βλέπουμε με το μάτι.

Μέσα στη θάλασσα υπάρχουν βράχοι, σπηλιές και λόφοι, όπως ακριβώς και στη στεριά.

Τα φυτά της θάλασσας σχηματίζουν ολόκληρα λιβάδια ή δάση. Όπως και τα φυτά στη ξηρά, παράγουν μόνα τους την τροφή τους, χρησιμοποιώντας το φως του ήλιου.

Το μεγάλο ψάρι τρώει το μικρό

θάλασσα πλαγκτόν
φύκια

8.4 Πέρα στους πέρα κάμπους

Από τα παλιά τα χρόνια ο άνθρωπος άρχισε να καλλιεργεί τη γη. Φύτευε στα χωράφια σιτάρι, ελιές, αμπέλια, οπωροφόρα δέντρα, λαχανικά και άλλα φυτά.

Οι γεωργοί, που λέγονται και αγρότες, χρησιμοποιούσαν ζώα. Γαϊδουράκια, άλογα και βόδια τους βοηθούσαν να οργώνουν τα χωράφια και να κάνουν πολλές αγροτικές εργασίες. Σήμερα οι περισσότεροι άνθρωποι ζουν στις πόλεις. Αρκετοί όμως συνεχίζουν να καλλιεργούν τη γη, με γεωργικά μηχανήματα – όπως τα τρακτέρ.

Στις άκρες των χωραφιών φυτρώνουν πολλά φυτά, όπως αγριολούλουδα και θάμνοι, που σχηματίζουν φυσικούς φράχτες. Εκεί βρίσκουν καταφύγιο πολλά μικρά ζώα: πουλιά – όπως πέρδικες – φίδια, ποντίκια, πεταλούδες και άλλα.

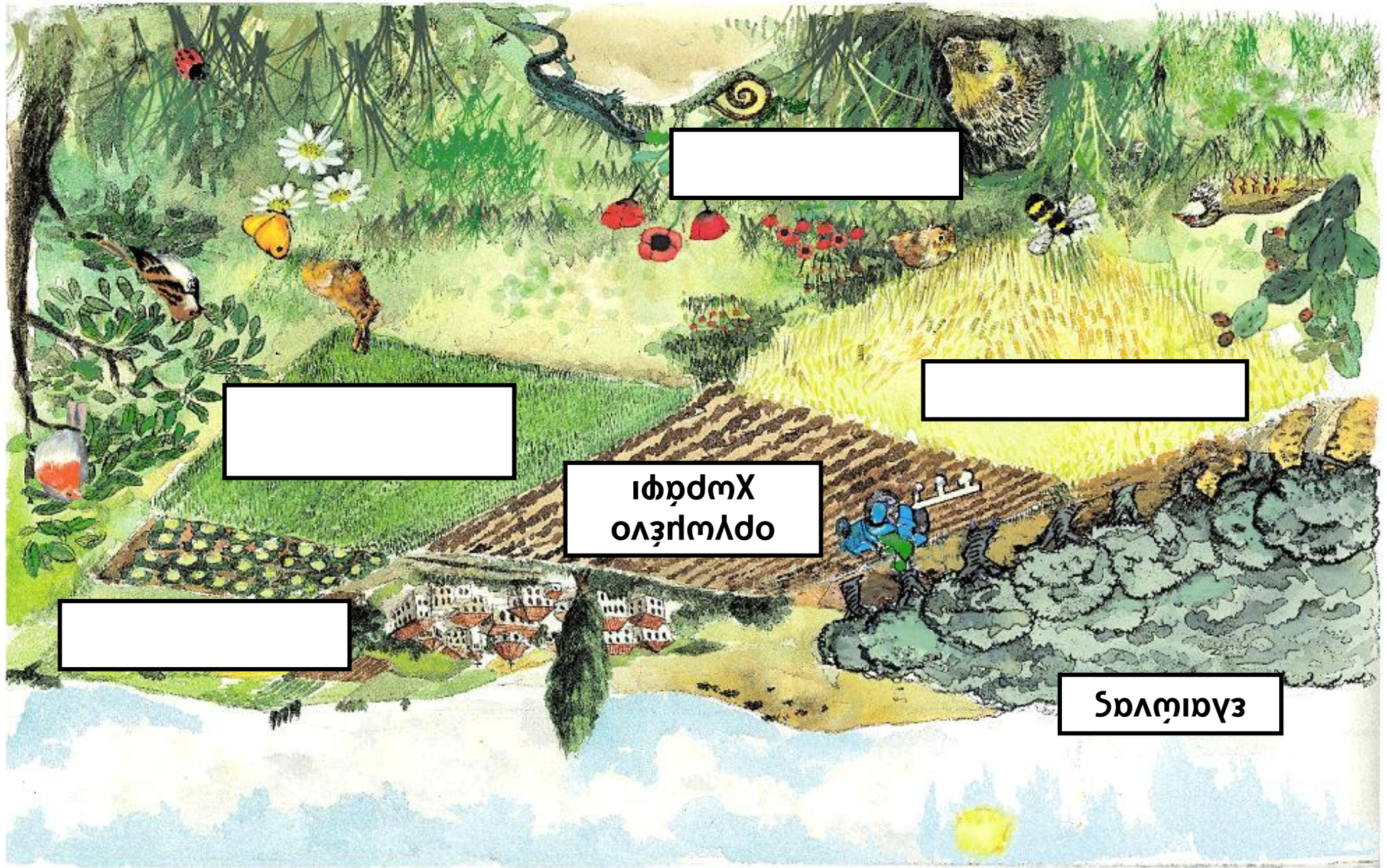

Συμπλήρωσε στην εικόνα της επόμενης σελίδας τις παρακάτω λέξεις στη σωστή τους θέση: ελαιώνας, οργωμένο χωράφι, σπαρμένο χωράφι, σιτοχώραφο, λαχανόκηπος, φράχτης.

- Τι προϊόντα νομίζεις ότι παίρνουμε από κάθε χωράφι της εικόνας;
- Τι φυτά και τι ζώα ζουν στις άκρες των χωραφιών της εικόνας;
- Υπάρχουν χωράφια κοντά στο τόπο που ζείτε;
- Τι καλλιεργείται σ' αυτά;
- Ποια εποχή;

χωράφι γεωργός
φυσικός φράχτης

ΙΦΡΩΧ
ΟΛΕΙΛΑΔΟ

ΣΑΛΜΙΟΥΣ

8.5 Στο χωριό και στην πόλη

Στα χωριά και στις πόλεις, σε αυλές, μπαλκόνια, κήπους, πάρκα και πλατείες, συναντάμε ένα πλήθος από ζώα και φυτά. Άλλα είναι εξημερωμένα από τον άνθρωπο κι άλλα είναι άγρια και ζουν ελεύθερα.

Ο άνθρωπος έχει εξημερώσει κάποια ζώα για να παίρνει τα προϊόντα τους, να τον βοηθούν σε δουλειές ή να του κάνουν συντροφιά. Τα ζώα αυτά λέγονται κατοικίδια.

Παρατήρησε την εικόνα της αυλής ενός αγροτικού σπιτιού. Ποια ζώα βλέπεις;

.....
.....

Ποια φυτά;

.....

Ποια άλλα ζώα θα μπορούσαν να είναι στην αυλή του σπιτιού;

.....
.....

- Σε τι χρησιμεύει στον άνθρωπο καθένα από τα κατοικίδια ζώα της εικόνας;
- Εσύ έχεις κατοικίδιο ζώο στο σπίτι σου; Αν έχεις, πες μας πώς το φροντίζεις. Αν δεν έχεις, ποιο ζώο θα ήθελες κοντά σου;

Εκτός, όμως, από τα κατοικίδια ζώα που εκτρέφει και τα φυτά που καλλιεργεί ο άνθρωπος, στις πόλεις και στα χωριά υπάρχουν πολλά είδη ζώων και φυτών που ζουν ελεύθερα δίπλα μας και μεγαλώνουν χωρίς τη δική μας φροντίδα.

Στις άκρες των δρόμων, στις πλατείες, στα πάρκα ή σε ελεύθερα οικόπεδα, φυτρώνουν αγριόχορτα και αγριολούλουδα, που πρασινίζουν τον τόπο. Στα χαλάσματα, στις στέγες, στους υπονόμους και σε πολλές άλλες κρυψώνες, ζουν και φωλιάζουν ελεύθερα μικρά και μεγάλα ζώα: σπουργίτια, νυχτερίδες, ποντίκια και πολλά έντομα.

Γράψτε τα ονόματα μερικών ζώων που συναντάτε στη διαδρομή σας από το σχολείο στο σπίτι.

Σπουργίτι, _____

κατοικίδια ζώα

8.6 Τι μάθαμε για τους διάφορους τόπους της πατρίδας μας

27

Η έχει πολλούς διαφορετικούς τόπους.

Στα πάνω στα ζουν άγρια

και Αντίθετα, στα οι άνθρωποι καλλιεργούν

 χρήσιμα στη διατροφή τους. Οι πεδιάδες

ποτίζονται από τα και τις .

Μέσα στα ποτάμια και στις λίμνες ζουν

και που αγαπούν το γλυκό νερό.

Στις ζουν επίσης και φυτά, όπως τα

Οι άνθρωποι σε όλους αυτούς τους τόπους χτίζουν

και και ασχολούνται με διάφορες

δραστηριότητες. Πολλές φορές αυτές δημιουργούν

προβλήματα, αν δε γίνονται με

για το περιβάλλον.

9. ΤΟ ΝΕΡΟ

9.1 Νερό παντού

Το μεγαλύτερο μέρος της Γης καλύπτεται από νερό, γι' αυτό και τη λέμε γαλάζιο πλανήτη.

Το περισσότερο νερό βρίσκεται στη θάλασσα και είναι αλμυρό. Το νερό της βροχής, των λιμνών, των ποταμών και των πηγών είναι γλυκό.

Από το γλυκό νερό που υπάρχει στη φύση, ένα μέρος το χρησιμοποιούν οι άνθρωποι, τα ζώα και τα φυτά για να ζήσουν.

Έχουμε πολύ νερό μέσα μας.

Χωρίς νερό δεν υπάρχει ζωή.
Εσύ πόσα ποτήρια νερό
ήπιες σήμερα;

νερό
αλμυρό νερό
γλυκό νερό

9.2 Ο κύκλος του νερού

Το νερό της θάλασσας, των ποταμών και των λιμνών, όταν ζεσταίνεται από τον ήλιο, **εξατμίζεται**, δηλαδή γίνεται **υδρατμός**. Οι υδρατμοί ανεβαίνουν ψηλά στον ουρανό και σχηματίζουν τα σύννεφα. Εκεί ψύχονται (κρυώνουν), ξαναγίνονται σταγόνες και πέφτουν στη γη σαν **βροχή**, **χαλάζι** ή **χιόνι**.

Έτσι ξαναγυρνούν στη θάλασσα, στα ποτάμια και στις λίμνες, δηλαδή εκεί από όπου ξεκίνησαν. Το ταξίδι αυτό του νερού συνεχίζεται ξανά και ξανά και λέγεται **κύκλος του νερού**.

Σχεδιάστε στο τετράδιό σας μια μηχανή, που να μπορεί να ταξιδεύει στη θάλασσα, στον αέρα και στη στεριά, για να ακολουθήσει το ταξίδι του νερού. Δώστε της ένα όνομα.

**εξάτμιση
κύκλος του νερού
υδρατμός**

9.3 Το νερό στην καθημερινή ζωή

Το νερό από την πηγή, τη λίμνη ή το ποτάμι μαζεύεται στο υδραγωγείο. Εκεί καθαρίζεται. Στη συνέχεια, με τους μεγάλους σωλήνες της ύδρευσης, μοιράζεται στα σπίτια και στα άλλα κτίρια. Το χρησιμοποιημένο νερό πάει με τους σωλήνες της αποχέτευσης στους υπονόμους και στο κτίριο του βιολογικού καθαρισμού. Εκεί καθαρίζεται, προτού ξαναγυρίσει στη φύση.

κέντρο
βιολογικού καθαρισμού

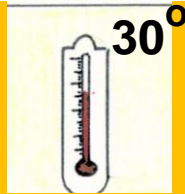
υδραγωγείο
ύδρευση αποχέτευση
βιολογικός καθαρισμός

10. Ο ΚΑΙΡΟΣ

10.1 Τι καιρό θα κάνει αύριο

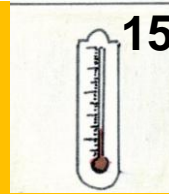
Ο καιρός δεν είναι πάντα ο ίδιος. Εξαρτάται από:

τη θερμοκρασία

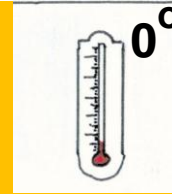
30°

υψηλή

15°

μέτρια

0°

χαμηλή

τον άνεμο

δυνατός

σιγανός

τον ήλιο

λιακάδα

συννεφιά

τη βροχή ή το χιόνι

βροχή

χιόνι

Τι καιρό
θα κάνει αύριο;

Πρέπει να ακούσουμε
το δελτίο καιρού.

Η Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία (Ε.Μ.Υ.)
προβλέπει τον καιρό.

Διάγραψε τις λέξεις που δεν ταιριάζουν
με τον καιρό:

βροχερός

τετράγωνος

ηλιόλουστος

νόστιμος

μεγάλος

άστατος

υγρός

αλμυρός

ζεστός

κρύος

10.2 Ο καιρός από τόπο σε τόπο

Ο καιρός την ίδια μέρα είναι διαφορετικός από τόπο σε τόπο. Αλλού βρέχει, αλλού χιονίζει, αλλού έχει λιακάδα. Να παρατηρήσεις τον χάρτη της Ελλάδας και να περιγράψεις τον καιρό κάθε περιοχής.

Βρες σε ποια πόλη μένει το κάθε παιδί.
Γράψε πώς είναι ο καιρός εκεί.

Η Άννα

Ο Θεωρής

Ο Αργύρης

10.3 Ο καιρός επηρεάζει τη ζωή μας

Η θάλασσα είναι φουρτουνιασμένη. Φυσά πολύ δυνατός άνεμος και τα καράβια είναι δεμένα στα λιμάνια.

Συζητήστε πώς επηρεάζει τη ζωή των ανθρώπων αυτό το γεγονός.

- Κάτοικοι των νησιών
- Ναυτικοί
- Επισκέπτες, τουρίστες, ταξιδιώτες
- Άρρωστοι
- Λιμενικοί
- Ψαράδες

Το άκουσα κι εγώ. Όλα εντάξει. Καλός καιρός, με ηλιοφάνεια.

Κυριάκο, ακούσαμε το δελτίο καιρού για το Σαββατοκύριακο.

Ο Κυριάκος και η Ανθή προγραμματίζουν με τους γονείς τους μια εκδρομή στο βουνό με σκηνές για το Σαββατοκύριακο.

Σκέψου και συμπλήρωσε: Τι μπορούν να κάνουν, αν ο καιρός είναι καλός;

Αν ο καιρός χαλάσει κι αρχίσει να βρέχει, τι θα συμβεί; Πώς θα αισθανθούν; Τι μπορούν να κάνουν;

10.4 Ο καιρός και τα σπίτια σε διάφορους τόπους

Τα σπίτια μάς προστατεύουν από το κρύο και από τη ζέστη. Από τα πολύ παλιά χρόνια, οι άνθρωποι έχτιζαν τα σπίτια τους ανάλογα με τις καιρικές συνθήκες του τόπου τους και τον τρόπο της ζωής τους. Κι ακόμα, χρησιμοποιούσαν για το χτίσιμο των σπιτιών τους κυρίως τα υλικά που έβρισκαν σε αφθονία κοντά τους. Γι' αυτό τα παραδοσιακά σπίτια ταίριαζαν με το περιβάλλον.

Παρατηρήστε τις εικόνες που δείχνουν σπίτια από δύο διαφορετικούς τόπους της Ελλάδας: την Ήπειρο και τις Κυκλάδες.

Στην Ήπειρο, που έχει πολλά βουνά και όπου συχνά βρέχει και χιονίζει, τα σπίτια έχουν στέγη σκεπασμένη με κεραμίδια ή πέτρινες πλάκες. Πέτρινοι είναι και οι τοίχοι. Έτσι τα σπίτια μοιάζουν

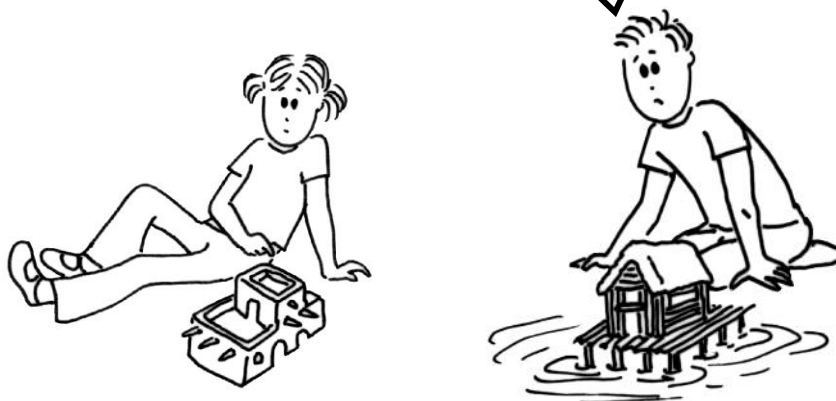
αρκετά με το περιβάλλον γύρω τους.

Στις Κυκλάδες, που είναι νησιά με λίγες βροχές, δυνατούς ανέμους και πολύ ήλιο, τα σπίτια έχουν επίπεδη στέγη, για να μαζεύουν το νερό της βροχής. Τα παράθυρά τους είναι μικρά και οι τοίχοι είναι λευκοί.

Τα σπίτια της περιοχής σου
με τι υλικά είναι χτισμένα;

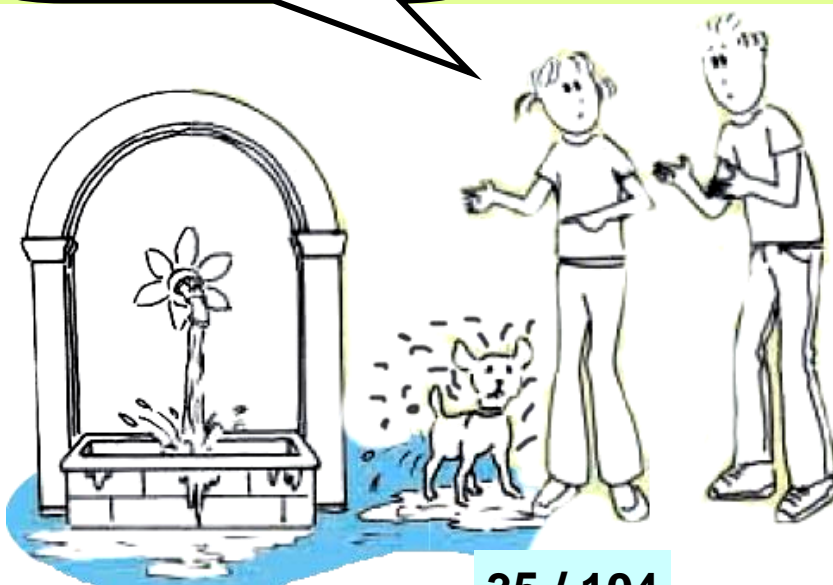
υλικά
καιρικές συνθήκες

- Το μεγαλύτερο μέρος της Γης καλύπτεται από νερό. Από αυτό, το περισσότερο είναι **αλμυρό** και βρίσκεται στη θάλασσα. Το νερό της βροχής, των ποταμών, των λιμνών και των πηγών είναι **γλυκό**. Οι άνθρωποι, τα ζώα και τα φυτά μπορούν να χρησιμοποιήσουν ένα μικρό μόνο μέρος από αυτό το νερό για να ζήσουν.
- Το νερό της Γης εξατμίζεται. Οι υδρατμοί ανεβαίνουν στον ουρανό και γίνονται σύννεφα. Από εκεί το νερό ξαναπέφτει σαν βροχή, χαλάζι ή χιόνι. Έτσι ξαναγυρίζει στη Γη.
- Το ταξίδι αυτό λέγεται **κύκλος του νερού**.
- Η θερμοκρασία, ο άνεμος, ο ήλιος, η βροχή ή το χιόνι προσδιορίζουν τον καιρό ενός τόπου. Ο καιρός είναι διαφορετικός από τόπο σε τόπο και επηρεάζει τη ζωή μας.

Κάποιος άφησε τη βρύση ανοιχτή...

Όμως πρέπει να προσέχουμε για να έχουμε!

11. ΕΧΟΥΝ ΖΩΗ... ΔΕΝ ΕΧΟΥΝ ΖΩΗ

11.1 Ζωντανοί οργανισμοί και υλικά σώματα

Κυριάκο, ψάχνω να βρω
τρεις ζωντανούς οργανισμούς.

Κι εγώ θέλω να γράψω
τρία υλικά
που δεν έχουν ζωή.

Ελιά
Κατσίκα
Βοσκός

Χώμα
Πέτρες
Σπίτι

Η Ανθή σημείωσε στο μπλοκάκι της φυτά, ζώα και ανθρώπους. Όλα αυτά είναι **ζωντανοί οργανισμοί**, γιατί γεννιούνται, αναπνέουν, τρέφονται, πολλαπλασιάζονται και πεθαίνουν. Ο Κυριάκος σημείωσε στο μπλοκάκι του πράγματα που δεν έχουν ζωή, όπως το χώμα, οι πέτρες, τα σπίτια.

Όλα αυτά μαζί αποτελούν το περιβάλλον μας.

Κοιτάξτε προσεχτικά γύρω σας στην τάξη και ονομάστε πέντε πράγματα που δεν έχουν ζωή.

11.2 Γνωριμία με τα υλικά

Όλα τα πράγματα είναι φτιαγμένα από κάποιο **υλικό**. Τα υλικά προέρχονται από τη φύση γύρω μας, όπως το ξύλο, η πέτρα, το μαλλί, το δέρμα των ζώων. Αυτά είναι **φυσικά υλικά**.

Οι επιστήμονες σήμερα μπορούν να αλλάζουν τα φυσικά υλικά και να φτιάχνουν καινούρια, που δεν μπορούμε να τα βρούμε στη φύση. Τέτοια είναι το πλαστικό, το γυαλί, το νάιλον. Αυτά λέγονται **τεχνητά υλικά**.

Όλα τα υλικά είναι πολύτιμα. Κάποια από αυτά μπορούν να ξαναχρησιμοποιηθούν.

Γι' αυτό κι εμείς, στο σχολείο μας, κάνουμε ανακύκλωση χαρτιού.

Σκέψου και γράψε από την τάξη και το σπίτι σου
τρία πράγματα φτιαγμένα από τα παρακάτω
υλικά:

Χαρτί

.....
.....
.....

Γυαλί

.....
.....
.....

Μέταλλο

.....
.....
.....

Μαλλί

.....
.....
.....

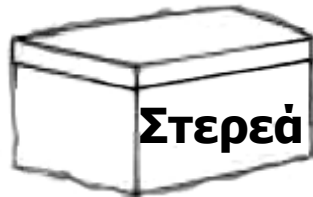
Πλαστικό

.....
.....
.....

Ξύλο

.....
.....
.....

φυσικά υλικά
τεχνητά υλικά

Τα στερεά
έχουν συγκεκριμένο σχήμα,
που δεν αλλάζει εύκολα.

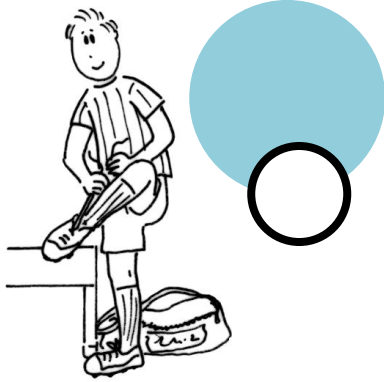

Τα υγρά χύνονται εύκολα. Κυλάνε.
Χρειαζόμαστε, λοιπόν, ένα δοχείο
για τα βάζουμε μέσα.
Τα υγρά τότε παίρνουν
το σχήμα του δοχείου τους.

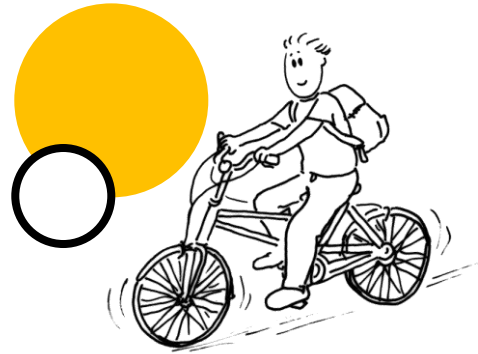
στερεά
υγρά
αέρια

12. ΕΝΕΡΓΕΙΑ

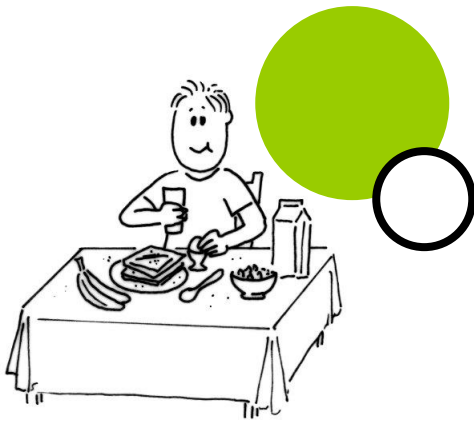
12.1 Ενέργεια παντού στη ζωή μας

Νιώθει πολύ δυνατός,
είναι γεμάτος ενέργεια.

Παίρνει το ποδήλατό του
και, με δυνατές πεταλιές,
φτάνει στο γήπεδο.

Ο Κυριάκος έχει αγώνα
ποδοσφαίρου σήμερα.
Τρώει ένα γερό πρωινό,
για να πάρει ενέργεια.

Το παιχνίδι αρχίζει.
Με όλη του τη δύναμη
στέλνει την μπάλα
στα δίχτυα και χαρίζει
στην ομάδα του τη νίκη.

Οι εικόνες που δείχνουν τι έκανε ο Κυριάκος,
όπως περιγράφεται στο κείμενο, έχουν μπερδευτεί.
Μπορείς να τις βάλεις στη σειρά, γράφοντας
στα κυκλάκια τους αριθμούς από το 1 ως το 4;

Υπογράμμισε ποιο από τα παρακάτω έδωσε στον Κυριάκο την ενέργεια που χρειαζόταν για να παίξει ποδόσφαιρο.

Η μπάλα ποδοσφαίρου.

Το φαγητό που έφαγε το πρωί.

Το ποδήλατό του.

Στη ζωή μας, συνέχεια, παίρνουμε και δίνουμε ενέργεια.

Συζητήστε πώς ο Κυριάκος έδωσε ή πήρε ενέργεια.

ενέργεια

12.2 Ήλιε, ήλιε αρχηγέ

Ο ήλιος μοιάζει
με τεράστια μπάλα
από φωτιά.
Η ενέργεια
που ακτινοβολεί,
δηλαδή η ηλιακή ενέργεια,
δίνει ζωή στη Γη.
Χωρίς αυτήν όλα
θα ήταν παγωμένα
και σκοτεινά.

Θερμαίνει
και φωτίζει τη Γη

Δίνει ενέργεια στα φυτά,
για να φτιάξουν την τροφή τους

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Όνομα: Ήλιος

Ηλικία: 5 δισεκατομμύρια χρόνια

Τόπος γέννησης: Σύμπαν

Οικογένεια: 9 πλανήτες

(Ερμής, Αφροδίτη, ΓΗ, Άρης, Δίας, Κρόνος, Ουρανός, Ποσειδώνας, Πλούτωνας)

Ο ηλιακός θερμοσίφωνας χρησιμοποιεί την ενέργεια του ήλιου για να ζεστάνει το νερό.

Μπορούν και μερικά αυτοκίνητα να χρησιμοποιήσουν την ενέργεια του ήλιου για να κινηθούν.

12.3 Φύσα, αεράκι

Οι άνθρωποι, από τα παλιά χρόνια, χρησιμοποιούσαν την ενέργεια του ανέμου που φυσά, για να κινήσουν τα καράβια τους.

Αργότερα, χρησιμοποίησαν την ενέργεια του ανέμου στους ανεμόμυλους, για να αλέθουν το σιτάρι και να το κάνουν αλεύρι.

Σήμερα, στην εποχή μας, οι άνθρωποι χρησιμοποιούν την ενέργεια του ανέμου στις ανεμογεννήτριες. Οι ανεμογεννήτριες παράγουν ηλεκτρικό ρεύμα.

Την ενέργεια που παίρνουμε από τον άνεμο
τη λέμε **αιολική ενέργεια**.
Από πού λες να πήρε το όνομά της;

Μα, από τον Αίολο,
τον θεό των ανέμων.

12.4 Τρέχει, τρέχει, τρέχει το νερό

Ο Ηρακλής χρησιμοποίησε την ενέργεια του ορμητικού νερού για να καθαρίσει τους στάβλους του Αυγεία.

Αργότερα οι άνθρωποι χρησιμοποίησαν την ενέργεια αυτή στους νερόμυλους και στα ελαιοτριβεία.

Σήμερα οι άνθρωποι χρησιμοποιούν την ενέργεια του νερού στα υδροηλεκτρικά εργοστάσια. Το νερό κυλά ορμητικά, γυρίζει τις μηχανές και παράγει ηλεκτρικό ρεύμα.

Οι αρχαίοι Έλληνες το νερό το έλεγαν ύδωρ!

ενέργεια ηλιακή ενέργεια
αιολική ενέργεια
ενέργεια του νερού

12.5 Τι μάθαμε για τα υλικά και την ενέργεια

33

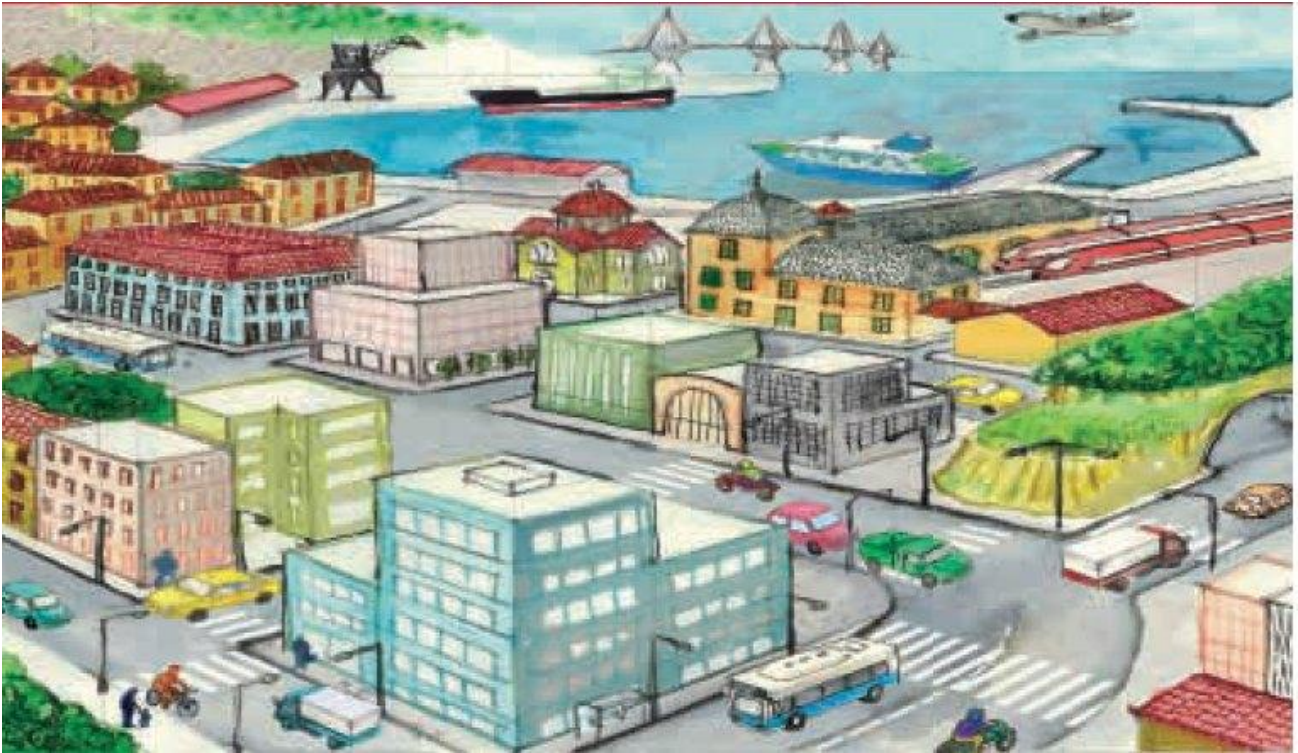
- Στο περιβάλλον μας υπάρχουν **ζωντανοί οργανισμοί**, όπως τα φυτά, τα ζώα και ο άνθρωπος. Υπάρχουν όμως και **πράγματα που δεν έχουν ζωή**, όπως το χώμα, το νερό, ο αέρας, οι πέτρες...
- Όλα τα πράγματα γύρω μας είναι φτιαγμένα από κάποιο υλικό. Τα **φυσικά υλικά** είναι εκείνα που τα βρίσκουμε στη φύση. Τα **τεχνητά υλικά** τα φτιάχνουμε στο εργαστήριο.
- Στο περιβάλλον μας άλλα σώματα είναι **στερεά**, άλλα **υγρά** και άλλα **αέρια**. Τα στερεά δεν αλλάζουν εύκολα σχήμα. Τα υγρά κυλάνε, τα αέρια δεν πιάνονται με τα χέρια.
- Η ενέργεια είναι παντού. Βρίσκεται μέσα στους ζωντανούς οργανισμούς αλλά και στον ήλιο, στο νερό, στον άνεμο, στις τροφές, στα φυτά, στα ζώα, στον άνθρωπο. Την ενέργεια δεν τη βλέπουμε αλλά την καταλαβαίνουμε, γιατί παντού προκαλεί αλλαγές.

Ο άνθρωπος χρησιμοποιεί την **ηλιακή** και την **αιολική ενέργεια**, την **ενέργεια του νερού**, όπως και άλλες μορφές ενέργειας, για να κάνει ευκολότερη τη ζωή του.

13. ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

13.1 Μέσα μεταφοράς

Παρατηρήστε και περιγράψτε την εικόνα.

- Ποια μέσα μεταφοράς βλέπετε;
- Με ποια από αυτά έχετε ταξιδέψει;
- Ξέρετε άλλα μέσα μεταφοράς, που δεν υπάρχουν στην εικόνα;
- Τι πρέπει να προσέχουμε για να μετακινούμαστε με ασφάλεια;

- Γράψε σε κάθε ομάδα τρία μέσα μεταφοράς.

Μεταφορικά μέσα ξηράς

.....
.....
.....

Μεταφορικά μέσα της θάλασσας

.....
.....
.....

Μεταφορικά μέσα του αέρα

.....
.....
.....

Οι άνθρωποι χρησιμοποιούν τα μέσα μεταφοράς για να μετακινούνται από τόπο σε τόπο και για να μεταφέρουν διάφορα **εμπορεύματα**.

13.2 Συγκοινωνίες

Τα μέσα που μεταφέρουν τους ανθρώπους ονομάζονται **μέσα συγκοινωνίας**. Τα μέσα συγκοινωνίας έχουν συγκεκριμένα δρομολόγια. Με αυτά ταξιδεύουμε πολλοί μαζί και πληρώνουμε εισιτήριο για τη διαδρομή.

Με ένα λεωφορείο μετακινούνται πολλοί άνθρωποι.

- Τι θα γινόταν αν κάθε επιβάτης χρησιμοποιούσε το αυτοκίνητό του για να κάνει την ίδια διαδρομή στην πόλη;

Ο σιδηρόδρομος κινείται πάνω στις σιδηροδρομικές γραμμές και περνάει από πόλεις, κάμπους και βουνά.

- Βάλε τα γράμματα στη σωστή σειρά, για να βρεις λέξεις που έχουν σχέση με τον σιδηρόδρομο.

βνιογα =

σθτμαος =

τνοερ =

Το αεροπλάνο είναι το πιο γρήγορο μέσο συγκοινωνίας.

- Χρησιμοποιήστε τις παρακάτω λέξεις, για να φτιάξετε με τον διπλανό ή τη διπλανή σας μια μικρή ιστορία:

αεροδρόμιο

πιλότος

προσγείωση

απογείωση

αεροσυνοδός

διάδρομος

Από τα πολύ παλιά χρόνια, οι άνθρωποι που ζούσαν κοντά στη θάλασσα χρησιμοποίησαν πλοία για τις μετακινήσεις τους.

- Πώς ήταν τα πλοία παλιά;
- Πώς κινούνταν;

μέσα μεταφοράς
μέσα συγκοινωνίας

13.3 Τα προϊόντα ταξιδεύουν

Οι άνθρωποι, για να μεταφέρουν τα προϊόντα από τόπο σε τόπο, χρησιμοποιούν διάφορα μεταφορικά μέσα.

Συμπλήρωσε τα μεταφορικά μέσα που χρησιμοποιήθηκαν στο ταξίδι της ντομάτας από το χωράφι ως το σπίτι μας.

Από το χωράφι οι ντομάτες φορτώθηκαν στο και μεταφέρθηκαν σε μια αποθήκη στο χωριό.

Εκεί περίμενε ένα μεγάλο, που τις μετέφερε στην πόλη.

Τις κατέβασε στη λαχαναγορά σε μια μεγάλη αποθήκη.

Με το του ο μανάβης της γειτονιάς μετέφερε τις ντομάτες στο μαγαζί του.

Με το του, ο μπαμπάς της Ανθής πήγε στο μανάβικο και ψώνισε ντομάτες.

Το μεσημέρι φτιάξαμε με αυτές μια ωραία χωριάτικη σαλάτα.

- **Αν οι ντομάτες έπρεπε να μεταφερθούν σε νησί, ποια άλλα μεταφορικά μέσα θα χρειαζόνταν;**
- **Ψάξε να μάθεις για το ταξίδι που κάνει το γάλα από την αγελάδα μέχρι το ποτήρι σου.**

13.4 Κυκλοφορώ με ασφάλεια

Οι άνθρωποι, καθημερινά, κινούνται στους δρόμους. Άλλοι είναι πεζοί, άλλοι επιβάτες και άλλοι οδηγοί.

Ξέρετε τι πρέπει να προσέχουμε για να κυκλοφορούμε με ασφάλεια;

Συμφωνώ

Διαφωνώ

Για να περάσω απέναντι ελέγχω τον δρόμο δεξιά και αριστερά.

Παίζω στους δρόμους και στα πεζοδρόμια.

Περνάω απέναντι, όταν στο φανάρι ανάβει το κόκκινο ανθρωπάκι.

Όταν πηγαίνω εκδρομή με το λεωφορείο, σηκώνομαι από τη θέση μου και περπατώ στον διάδρομο.

Όταν βρίσκομαι στο αυτοκίνητο, κάθομαι στο πίσω κάθισμα και φοράω τη ζώνη ασφαλείας.

Για να περάσω τη διάβαση έξω από το σχολείο, ακολουθώ τις οδηγίες του σχολικού τροχονόμου.

- Όπου έχεις διαφωνήσει, μπορείς να πεις ποια είναι η σωστή συμπεριφορά;
- Ποιοι είναι οι κίνδυνοι, όταν δεν τηρούνται οι παραπάνω κανόνες και γιατί;

Στους δρόμους υπάρχουν πινακίδες με τα σήματα οδικής κυκλοφορίας, που ενημερώνουν τους πεζούς και τους οδηγούς πώς να κυκλοφορούν σωστά, δηλαδή με ασφάλεια.

Παρατηρήστε και περιγράψτε τις πινακίδες.

- Ποια είναι η σημασία κάθε πινακίδας;
- Τι δηλώνει το σχήμα και το χρώμα τους;

Συμπλήρωσε τα κείμενα που λείπουν κάτω από μερικές πινακίδες.

Προσοχή! Περνούν συχνά παιδιά.

Προσοχή!
.....

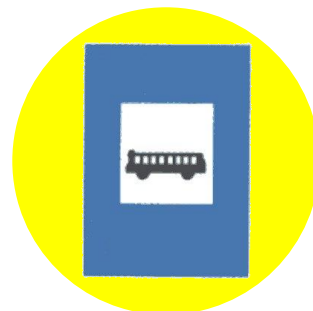
Απαγορεύεται η είσοδος σε φορτηγά αυτοκίνητα.

Απαγορεύεται
.....
.....

Διάβαση πεζών

.....
.....
.....

14. ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

14.1 Τρόποι επικοινωνίας και ενημέρωσης

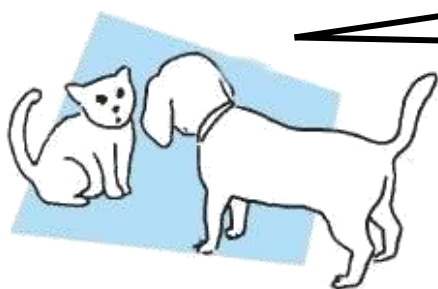
Οι άνθρωποι έχουν την ανάγκη να έρχονται σε επαφή μεταξύ τους. Να ανταλλάσσουν μηνύματα, ιδέες, πληροφορίες και να εκφράζουν τα συναισθήματά τους. Με αυτό τον τρόπο επικοινωνούν μεταξύ τους και ενημερώνονται.

Ο πιο συνηθισμένος τρόπος επικοινωνίας είναι η **ομιλία**. Από πολύ μικροί μαθαίνουμε να μιλούμε με ευκολία μια γλώσσα, που είναι η μητρική μας γλώσσα.

- Στην τάξη έχετε όλοι την ίδια μητρική γλώσσα;
- Ποια ξένη γλώσσα θα θέλατε να μάθετε και γιατί;
- Πώς εκφράζετε τα συναισθήματά σας στους φίλους σας;

Κι εμείς τα ζώα
επικοινωνούμε μεταξύ μας!

Η Ανθή και ο Κυριάκος, μαζί με τους συμμαθητές τους, θα παρουσιάσουν τη θεατρική παράσταση «Ειρήνη» του Αριστοφάνη. Σκέφτηκαν διάφορους τρόπους για να επικοινωνήσουν με φίλους, συγγενείς και γείτονες και να τους ενημερώσουν.

Γιαγιά, θα 'ρθεις να με δεις;
Παίζω τον Τρυγαίο!

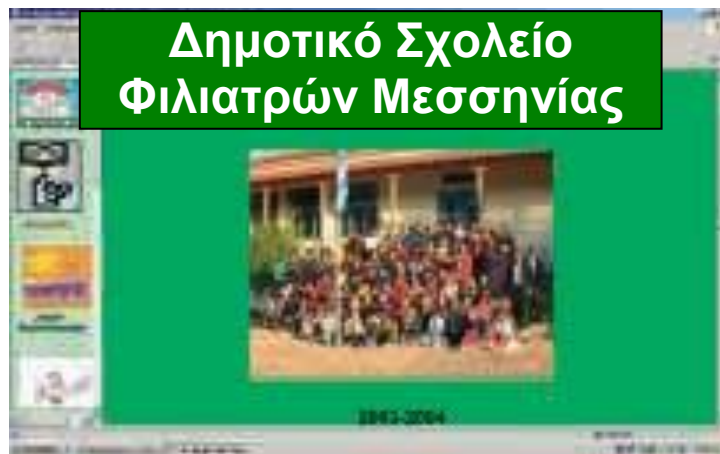

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

Η Β΄ τάξη παρουσιάζει
στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιά,
την Παρασκευή 6 Μαΐου,
στις 5 το απόγευμα,
την «Ειρήνη» του Αριστοφάνη.

ΕΙΣΤΕ ΟΛΟΙ ΚΑΛΕΣΜΕΝΟΙ
Είσοδος ελεύθερη.

Το ανακοίνωσαν και από την ιστοσελίδα του σχολείου.

- Ποιους τρόπους επικοινωνίας χρησιμοποίησαν οι μαθητές της Β΄ τάξης, για να κάνουν γνωστή την παράσταση που θα παρουσιάσουν;
- Πώς νομίζετε ότι έστειλαν τις προσκλήσεις τους;
- Σε ποιους τηλεφώνησαν;
- Υπάρχουν άλλοι τρόποι επικοινωνίας, που δεν τους σκέφτηκαν;

.....

.....

.....

.....

14.2 Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

Διαβάζω, ακούω, βλέπω...

Οι άνθρωποι μαθαίνουν τα νέα από όλο τον κόσμο ακούγοντας ραδιόφωνο, διαβάζοντας εφημερίδες και περιοδικά ή βλέποντας τηλεόραση. Τα μέσα αυτά ενημερώνουν και ψυχαγωγούν. Λέγονται Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.).

Ξεφυλλίστε μια εφημερίδα. Γράψτε τι βρίσκουμε στις σελίδες της.

Άρθρα,

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Δημοσιογράφοι, φωτογράφοι, γραφίστες, γελοιογράφοι και τυπογράφοι εργάζονται για να ετοιμάσουν μια εφημερίδα.

- Τι νομίζεις ότι κάνει καθένας από αυτούς;
- Τι θα ήθελες να κάνεις εσύ σε μια εφημερίδα;

μουσική εκπομπή

συνέντευξη

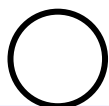
ειδήσεις

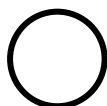
Ταξιδεύετε με τους γονείς σας με το αυτοκίνητο και ακούτε ραδιόφωνο.

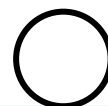
Βάλτε ✓ στην εκπομπή που θα σας άρεσε να ακούσετε:

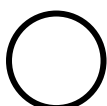
Ειδήσεις

Μουσική

Αθλητικά

.....

(κάτι άλλο)

Τι γίνεται αν καθένας θέλει να ακούσει διαφορετική εκπομπή; (Μπορείτε να οργανώσετε ένα θεατρικό παιχνίδι με αυτή τη σκηνή.)

1. κινούμενα σχέδια	2. ντοκιμαντέρ
3. παιδικό πρόγραμμα	4. ειδήσεις
5. αθλητικά	6. κωμωδία

Παρατηρήστε τις διάφορες εκπομπές στην οθόνη της τηλεόρασης:

- Ποιο είναι το περιεχόμενό τους;
- Σε ποιους απευθύνονται;
- Τι ώρα προβάλλονται, συνήθως;
- Ποιες από αυτές σας αρέσει να βλέπετε και γιατί;

Διαλέγω να δω εκπομπές που:

Είναι για την ηλικία μου

Δεν προβάλλονται αργά τη νύχτα

Δεν έχουν βία

- Σκέψου τι άλλα πράγματα μπορείς να κάνεις στον ελεύθερο χρόνο σου, εκτός από το να βλέπεις τηλεόραση.

**Μέσα Μαζικής
Ενημέρωσης**

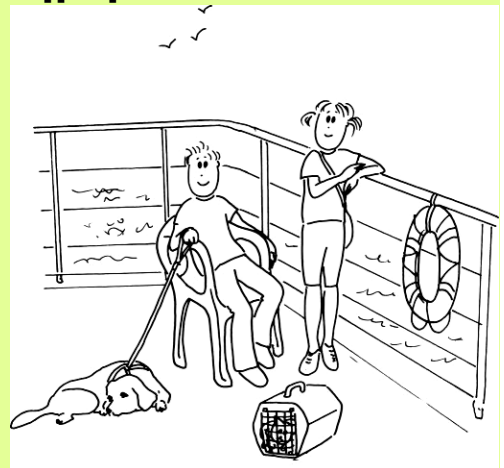
14.3 Τι μάθαμε για τις μεταφορές και την επικοινωνία-ενημέρωση

35

Οι άνθρωποι έχουν ανάγκη να **επικοινωνούν** και να **ενημερώνονται**.

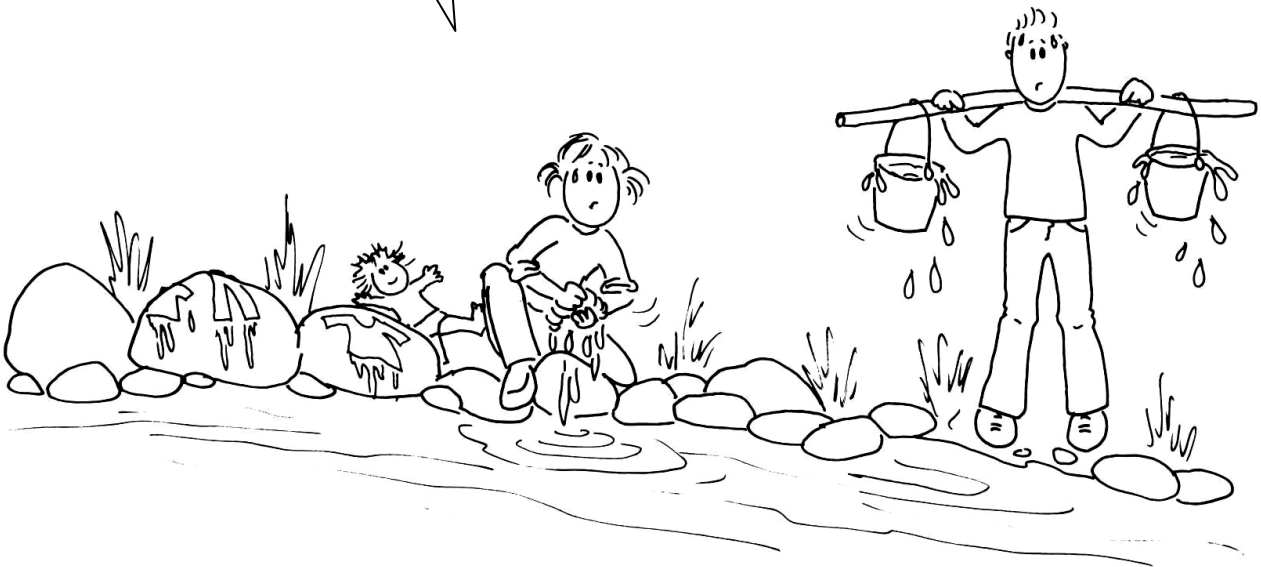
- Ο πιο συνηθισμένος τρόπος επικοινωνίας είναι με τη γλώσσα που μιλάμε ή γράφουμε. Άλλοι τρόποι επικοινωνίας είναι με το σώμα μας, με τις εκφράσεις του προσώπου, με τα νοήματα και με τα σύμβολα.
- Οι εφημερίδες, το ραδιόφωνο και η τηλεόραση λέγονται **Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.)**. Βοηθούν τους ανθρώπους να μαθαίνουν τα νέα από όλο τον κόσμο και να ψυχαγωγούνται.
- Οι άνθρωποι επικοινωνούν και ενημερώνονται και μέσα από τα ταξίδια τους. Για να μετακινηθούν από τόπο σε τόπο, χρησιμοποιούν τα **μέσα μεταφοράς** στη στεριά, στον αέρα και στη θάλασσα.
- Τα μέσα μεταφοράς που χρησιμοποιούν πολλοί άνθρωποι μαζί για τις μετακινήσεις τους λέγονται **μέσα συγκοινωνίας**.
- Υπάρχουν, ακόμα, μέσα μεταφοράς που βοηθούν τους ανθρώπους στις δουλειές τους και στη μεταφορά των εμπορευμάτων.
- Για να μη γίνονται ατυχήματα, υπάρχουν κανόνες για τους οδηγούς και τους πεζούς. Πολλές φορές καταλαβαίνουμε έναν κανόνα από τα σήματα κυκλοφορίας που υπάρχουν στους δρόμους.

15. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Αναρωτηθήκαμε πώς ζούσαν
οι άνθρωποι στα πολύ παλιά χρόνια.

Τι άλλαξε στον τρόπο της ζωής
των ανθρώπων από τότε
μέχρι σήμερα; Τι έμεινε το ίδιο;.

Σε αυτή την ενότητα:

Θα γνωρίσουμε
τα **μνημεία**
που άφησαν
στον **τόπο** τους.

Θα παρατηρήσουμε
δικά τους
αντικείμενα
στο **Μουσείο**
και στα **σπίτια** μας.

Πώς
ζούσαν
οι παλιοί;

Θα συγκρίνουμε
τον τρόπο
της ζωής τους
με τον δικό μας.

Θα μάθουμε
για τις **γιορτές** και
τα **πανηγύρια** τους.

15.1 Μνημεία από παλιά

Οι αρχαίοι Έλληνες διάλεγαν ωραία μέρη για να φτιάχνουν τους ναούς τους.

Ένα τέτοιο μέρος είναι και το Σούνιο, στην Αττική. Εκεί ψηλά, σ' έναν βράχο, οι αρχαίοι έχτισαν έναν ναό αφιερωμένο στον Ποσειδώνα, τον θεό της θάλασσας.

Ναός του Ποσειδώνα στο Σούνιο.

- Από τι υλικό είναι φτιαγμένος ο ναός;
- Ποια μέρη του ναού νομίζεις ότι λείπουν σήμερα;
- Υπάρχει στην περιοχή σας παρόμοιος ναός;

Το κάστρο του Μόλυβου βρίσκεται στη Λέσβο. Χτίστηκε πριν από πολλά χρόνια, για να προστατεύει με τα γερά του τείχη τους κατοίκους της πόλης από τις επιθέσεις των εχθρών. Το βράδυ, οι πύλες έκλειναν. Άνοιγαν το πρωί, για να πάνε οι άνθρωποι στις δουλειές τους.

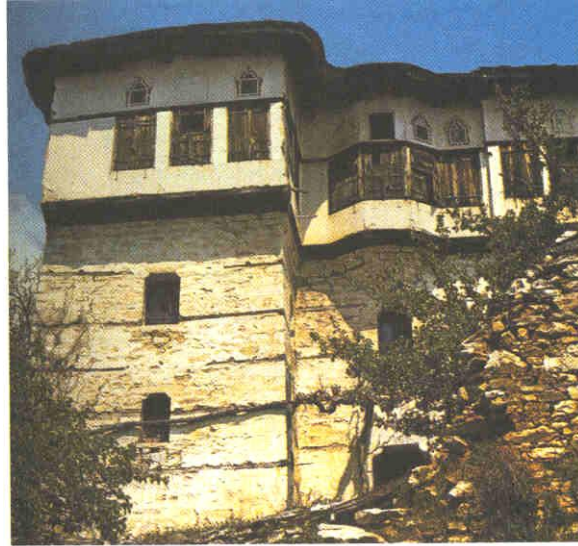
Το κάστρο του Μόλυβου, τη Λέσβο.

Κοίταξε την εικόνα και σκέψου ποια μπορεί να είναι η χρήση του κάστρου σήμερα.

Κλείσε τα μάτια και φαντάσου ότι βρίσκεσαι μέσα σ' ένα κάστρο.

- **Τι βλέπεις;**
- **Τι ακούς;**
- **Πώς αισθάνεσαι;**

Αρχοντικό στη Βυζίτσα του Πηλίου.

Το αρχοντικό αυτό σπίτι ανήκε σε έναν πλούσιο έμπορο. Για να το χτίσει, διάλεξε τους καλύτερους μαστόρους. Ήθελε να 'ναι γερό και όμορφο.

- **Τι υλικά χρησιμοποίησαν οι μαστόροι;**
- **Θα θέλατε να μένατε σε ένα τέτοιο σπίτι και γιατί;**

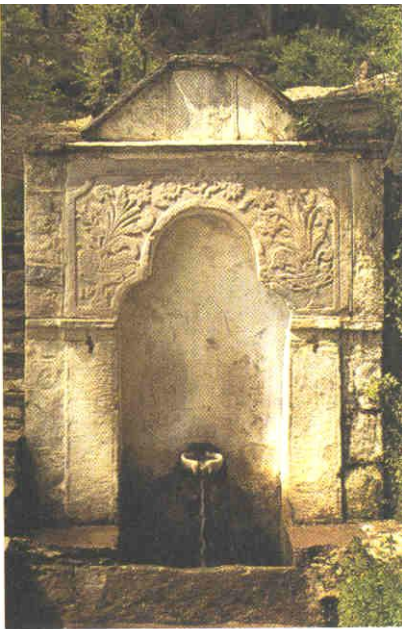

Στα παλιά χρόνια οι δρόμοι ήταν στρωμένοι με πέτρες. Αυτοί οι δρόμοι λέγονται καλντερίμια.

- Πώς είναι φτιαγμένοι οι δρόμοι σήμερα και γιατί;

Καλντερίμι στη Μονεμβασία (κάτω πόλη).

βρύση

Οι νοικοκυρές έπαιρναν νερό από τη βρύση, που βρισκόταν στην πλατεία του χωριού.

- Γιατί νομίζεις ότι συνέβαινε αυτό;
- Σήμερα πώς έρχεται το νερό στα σπίτια μας;

Τι νομίζετε ότι θα αφήσουμε εμείς στους ανθρώπους που θα ζήσουν μετά από εκατό χρόνια;

ναός κάστρο
αρχοντικό καλντερίμι
βρύση

15.2 Στο Λαογραφικό Μουσείο

Στο Λαογραφικό Μουσείο βρίσκονται συλλογές από αντικείμενα που μας βοηθούν να καταλάβουμε πώς ζούσαν άλλοτε κάποιοι άνθρωποι.

Γράψε τρία αντικείμενα που τα έχουμε κι εμείς σήμερα στην κουζίνα μας.

Γράψε τρία αντικείμενα που έχουμε στην κουζίνα μας και δεν υπάρχουν στη φωτογραφία.

Ύπνε, που παίρνεις τα μικρά,
έλα, πάρε και τούτο.
Μικρό μικρό σου το 'δωσα
μεγάλο φέρε μού το...

Γράψε πέντε λέξεις που σου έρχονται στον νου,
όταν ακούς τη λέξη κούνια.

.....

.....

.....

.....

Με τις λέξεις αυτές διηγήσου μια ιστορία
στους συμμαθητές σου.

Στο Μουσείο μιλάμε σιγά
και είμαστε προσεκτικοί.

Περίγραψε τη φορεσιά της εικόνας.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Σε τι μοιάζει και σε τι διαφέρει η παραδοσιακή φορεσιά από τα δικά μας ρούχα;

Στο Λαογραφικό Μουσείο, ανάμεσα σε άλλα εκθέματα, βλέπουμε και διάφορες παραδοσιακές φορεσιές. Έτσι μαθαίνουμε πώς ντύνονταν οι άνθρωποι τις καθημερινές και πώς τις γιορτινές μέρες.

μουσείο συλλογή
έκθεμα

15.3 Τα παλιά αντικείμενα διηγούνται

Ψάξαμε στα σπίτια μας
και βρήκαμε παλιά αντικείμενα.

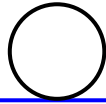
Ζητήσαμε από τους γονείς μας
να μας πουν την ιστορία τους.

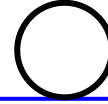
Η ξύλινη αυτή κασέλα είναι σκαλισμένη στο χέρι.
Η προγιαγιά την έφερε στο καινούριο της σπίτι,
όταν παντρεύτηκε.

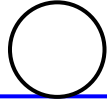
Σε τι νομίζεις πώς χρησίμευε η κασέλα;
Βάλε ✓ σε ό,τι ταιριάζει:

Για να αποθηκεύει φρούτα.

Για να βάζει
τα ασπρόρουχα.

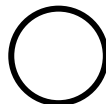
Για να τακτοποιεί
τα μαχαιροπίρουνα.

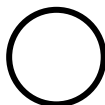
Τα σκουλαρίκια είναι δώρο
του προπάππου στη γυναίκα του,
όταν γεννήθηκε το πρώτο τους
παιδί. Είναι φτιαγμένα από ασήμι,
χρυσό και πολύτιμες πέτρες.

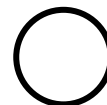
Πώς λέγεται ο τεχνίτης που τα έφτιαξε;
Βάλε ✓ στη σωστή απάντηση:

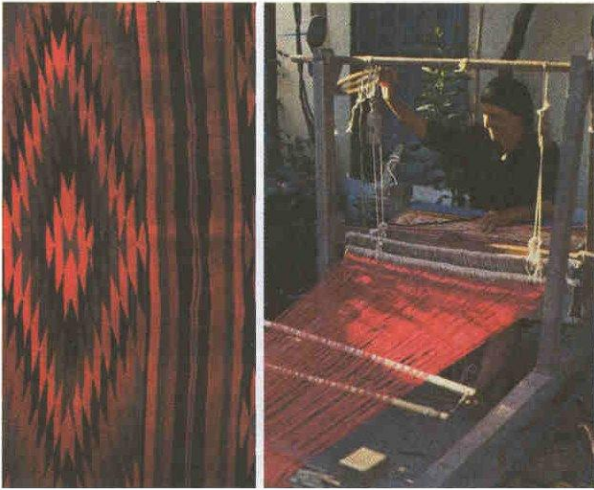
Αργυροχρυσοχόος

Ξυλουργός

Χτίστης

Η γιαγιά ύφανε το χαλί στον αργαλειό της. Έβαψε τα νήματα με χρώματα από φυτά.

Διάγραψε τις λέξεις που δεν ταιριάζουν σε χαλί:

χειροποίητο μάλλινο νόστιμο βαρύ εντυπωσιακό
πονηρό παλιό πολύτιμο πλαστικό χρωματιστό

Χρησιμοποίησε μερικές από τις λέξεις που έμειναν για να γράψεις ένα κείμενο για το χαλί.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

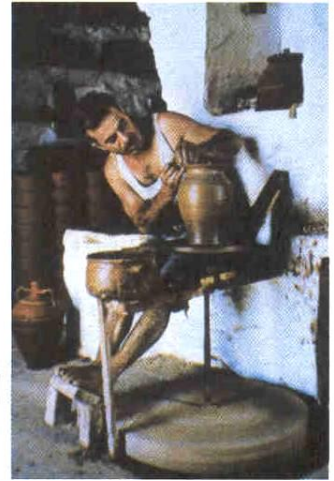
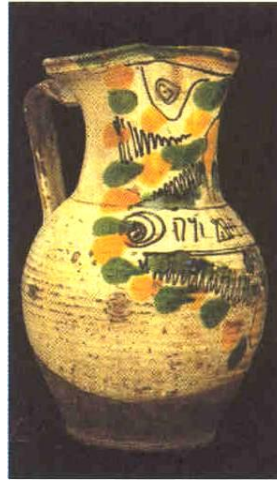
.....

.....

.....

.....

Αυτή η κεραμική κανάτα
φτιάχτηκε πριν από
εκατό χρόνια.
Ο αγγειοπλάστης που
την έφτιαξε είχε
το εργαστήριό του δίπλα
στο σπίτι μας στο χωριό.

Από τι υλικό είναι αυτή η κανάτα;
Υπάρχουν σήμερα τέτοιες κανάτες;

Γράψε τρία κεραμικά αντικείμενα που υπάρχουν
στο σπίτι σου:

.....

.....

.....

- Εσείς έχετε παλιά αντικείμενα στο σπίτι σας;
Ξέρετε την ιστορία τους;
- Πού νομίζετε ότι θα... προτιμούσε να βρίσκεται
ένα αντικείμενο, στο σπίτι ή στο μουσείο; Γιατί;

αγγειοπλάστης
αργαλιός

15.4 Πανηγυράκι γίνεται

Φέτος το καλοκαίρι πήγαμε
στο πανηγύρι του χωριού μας.

Έχεις καμιά φωτογραφία;

Εσείς έχετε πάει σε πανηγύρι; Πού; Πότε;
Τι θυμάστε από αυτό;

Γράψε μερικά πράγματα που κάνουν οι άνθρωποι
στα πανηγύρια:

Οι μουσικοί στα πανηγύρια παίζουν παραδοσιακά όργανα.

Γράψε το σωστό όνομα κάτω από κάθε μουσικό όργανο:

νταούλι

λύρα

φλογέρα

.....

Κάθε τόπος έχει τις δικές του γιορτές, τη μουσική του, τα τραγούδια του, τους χορούς του, τα έθιμά του, τα πανηγύρια του.

πανηγύρι
παραδοσιακά όργανα

Γιορτές γίνονται και στα σχολεία. Οι μαθητές, στο τέλος της σχολικής χρονιάς, ετοιμάζουν μια μεγάλη εκδήλωση που μοιάζει με πανηγύρι. Καλεσμένοι είναι όλοι: οι γονείς, οι συγγενείς, οι φίλοι και οι γείτονες.

- **Τι θα θέλατε να παρουσιάσει η τάξη σας στην εκδήλωση που γίνεται στο τέλος της σχολικής χρονιάς;**
- **Προσπαθήστε να οργανώσετε τη σχολική γιορτή σας:**

Θέματα που προτείνουμε: _____

Επιλέξαμε: _____

Ιδέες για τη γιορτή: _____

Εγώ ανέλαβα: _____

Θα μας βοηθήσει: _____

15.5 Τι μάθαμε για τον πολιτισμό

Ο τρόπος που ζούμε, ο τρόπος που χτίζουμε τις πόλεις και τα σπίτια μας, τα αντικείμενα που χρησιμοποιούμε καθημερινά, οι δουλειές που κάνουμε, οι γιορτές μας, η μουσική που ακούμε, οι συνήθειές μας, όλα δείχνουν τον πολιτισμό μας.

- Οι ναοί, τα κάστρα, τα αρχοντικά, τα καλντερίμια, οι βρύσες που σώζονται μέχρι σήμερα, μας δείχνουν πώς ήταν οι πόλεις και τα χωριά τα παλιά χρόνια.
- Τα παλιά αντικείμενα που βρίσκονται στις συλλογές των μουσείων, αλλά και στα σπίτια μας, από τους παππούδες και τις γιαγιάδες, μας δείχνουν τι χρησιμοποιούσαν παλιότερα οι άνθρωποι στην καθημερινή τους ζωή.
- Τα πανηγύρια, οι γιορτές, η μουσική, τα τραγούδια, οι χοροί και τα έθιμα του κάθε τόπου μάς βοηθούν να μάθουμε τον τρόπο με τον οποίο διασκέδαζαν οι άνθρωποι παλιότερα.
- Πολλά πράγματα άλλαξαν στον τρόπο ζωής των ανθρώπων από τότε μέχρι σήμερα.

Κάποια άλλα, όμως, έχουν μείνει ίδια, όπως

.....

.....

.....

.....

.....

(συμπλήρωσε εσύ)

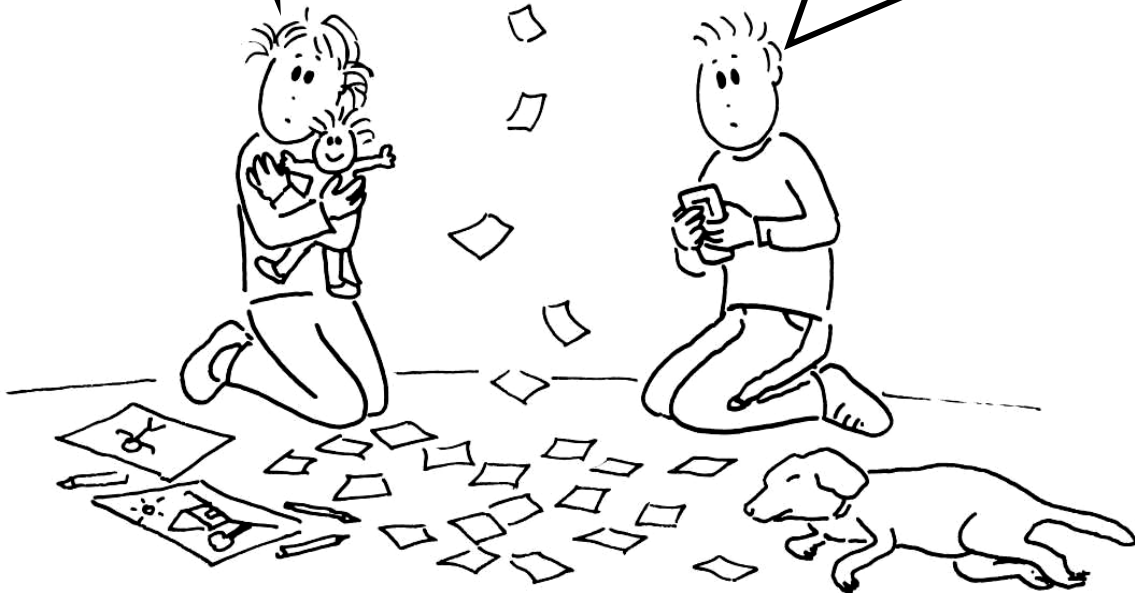

Αν περάσουν τα χρόνια,
τι θα μείνει από μας;

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

27

Ίσως
το γκέιμ μπόι μου
να πάει στο
Μουσείο.

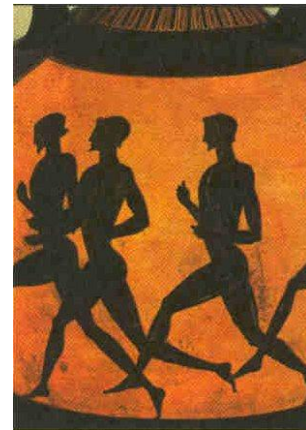
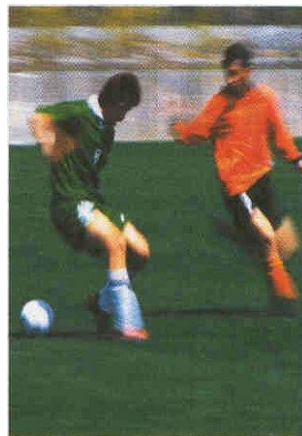
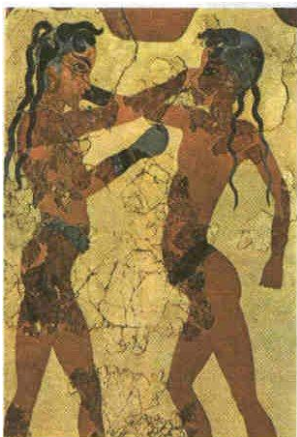

16. ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ

16.1 Ο αθλητισμός και οι Ολυμπιακοί Αγώνες

Το 2004 έγιναν στην Ελλάδα οι Ολυμπιακοί Αγώνες. Οι καλύτεροι αθλητές και οι καλύτερες αθλήτριες απ' όλο τον κόσμο ήρθαν στην Αθήνα, για να πάρουν μέρος στα διάφορα αγωνίσματα.

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες ξεκίνησαν από την αρχαία Ελλάδα. Γίνονταν κάθε τέσσερα χρόνια στην αρχαία Ολυμπία. Στις μέρες μας, γίνονται κάθε τέσσερα χρόνια σε διαφορετική χώρα. Οι αγώνες αυτοί δείχνουν σε όλο τον κόσμο την αξία του αθλητισμού και της ειρήνης.

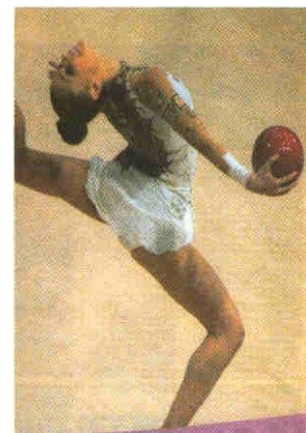
- Γράψε κάτω από κάθε εικόνα το όνομα του αθλήματος που ταιριάζει.

ποδόσφαιρο

πυγμαχία

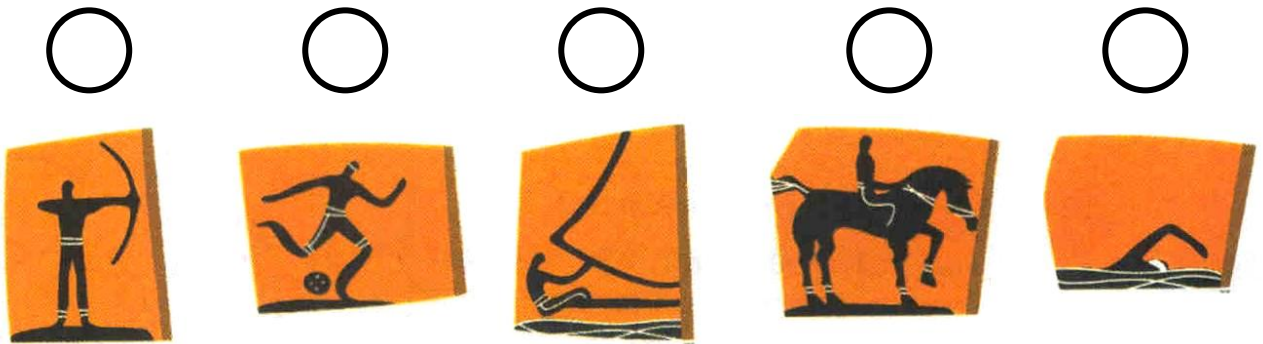
ρυθμική γυμναστική

στίβος

- Ποια από τα παραπάνω αθλήματα είναι ομαδικά και ποια ατομικά;
- Γνωρίζεις άλλα αθλήματα; Είναι ομαδικά ή ατομικά;
- Έχεις παρακολουθήσει κάποιον αγώνα από κοντά;
- Ποιο άθλημα προτιμάς και γιατί; Βάλε ✓ στο κυκλάκι.

16.2 Τι κάνω στον ελεύθερο χρόνο μου

Έχω ανάγκη από ελεύθερο χρόνο,
για να κάνω πράγματα που μου αρέσουν
και τα αγαπώ.

Κάθε παιδί έχει δικαίωμα
στο παιχνίδι και στην ψυχαγωγία.

**Να παίζω με τα παιχνίδια μου
(κούκλες, επιτραπέζια).**

Να διαβάζω βιβλία.

**Να παίζω στον
υπολογιστή μου.**

Να ζωγραφίζω.

**Μου
αρέσει...**

**Να πηγαίνω στον
κινηματογράφο
και στο θέατρο**

**Να γυμνάζομαι
ή να κάνω
προπόνηση στον
αθλητικό σύλλογο
της γειτονιάς μου.**

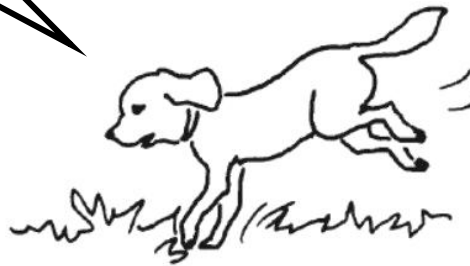
**Να παίζω ένα
μουσικό όργανο.**

**Να παίζω
σε ανοιχτό χώρο
με τους φίλους μου.**

Μου αρέσει να τρέχω
στο βουνό.

- Εσύ έχεις ελεύθερο χρόνο;
- Τι κάνεις σ' αυτόν τις καθημερινές;
- Τι κάνεις τα Σαββατοκύριακα;
- Τι άλλο θα ήθελες να κάνεις;
- Πώς περνάς τον ελεύθερο χρόνο σου, μόνος σου ή με τους φίλους σου;

17. Η ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΜΑΣ

Οι άνθρωποι, όπως όλοι οι ζωντανοί οργανισμοί, για να μεγαλώσουν και να αναπτυχθούν χρειάζονται τροφή και νερό. Για να είμαστε γεροί και δυνατοί, πρέπει κάθε μέρα να παίρνουμε τροφές και από τις πέντε παρακάτω ομάδες, καθώς και νερό.

Τα γαλακτοκομικά
(γάλα, τυρί, βούτυρο, γιαούρτι)

Τα λαχανικά
και τα φρούτα

Το κρέας
και τα ψάρια

Οι τροφές

Το ψωμί,
τα δημητριακά
και τα όσπρια

Το λάδι

Πόσες ομάδες τροφών κρύβονται σε ένα πιάτο μακαρόνια με κιμά και τριμμένο τυρί;

Πόσο νερό πρέπει να πίνω κάθε μέρα;

Για την καλή λειτουργία του οργανισμού, είναι απαραίτητο να τρώμε αρκετές φορές τη μέρα. Δες τι έφαγε ο Κυριάκος στα τρία κύρια γεύματα της μέρας.

Συμπλήρωσε τη λέξη που ταιριάζει σε κάθε γεύμα.

πρωινό

μεσημεριανό

βραδινό

Γάλα με δημητριακά

Ρύζι με γιαούρτι

Σαλάτα, ψάρι, μαύρο ψωμί και φρούτο

Συμπλήρωσε τι τρως για δεκατιανό και τι για απογευματινό:

δεκατιανό

απογευματινό

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Παροιμία

Πρέπει να τρώμε:

- Το πρωί σαν βασιλιάδες.
- Μεσημέρι σαν άρχοντες.
- Το βράδυ σαν φτωχοί.

Εκτός από τη σωστή διατροφή,
χρειάζεται και άσκηση.

Συζητήστε στην τάξη για τις δικές σας
διατροφικές συνήθειες:

- Τρώτε όλοι πρωινό προτού ξεκινήσετε για το σχολείο;
- Τι τρώτε για δεκατιανό στο διάλειμμα;
- Γιατί πρέπει να αποφεύγουμε τα αναψυκτικά και τις έτοιμες λιχουδιές (γαριδάκια, πατατάκια, κρουασάν...);

18. ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

- Ζωγράφισε το αγαπημένο σου παιχνίδι μέσα στο παρακάτω πλαίσιο.
- Δώσε έναν τίτλο στη ζωγραφιά σου.

Τίτλος:

- Μίλησε στον διπλανό ή στη διπλανή σου γι' αυτό.

- Γράψε τέσσερις λέξεις που να το περιγράφουν:

.....

.....

Κοίταξε τώρα προσεκτικά τις παρακάτω εικόνες:

- Με τι υλικά είναι φτιαγμένα αυτά τα παιχνίδια;
- Σε τι μοιάζουν και σε τι διαφέρουν μεταξύ τους;
- Εσύ ποιο παιχνίδι σου θα διάλεγες για να μπει σε ένα Μουσείο Παιχνιδιών και γιατί;

Τι προσέχεις να δεις πάνω στο κουτί, προτού αγοράσεις ένα παιχνίδι;

- Το **σήμα CE**, που δείχνει ότι το παιχνίδι είναι **ασφαλές**.
- Την **ηλικία** των παιδιών που μπορούν να το παίξουν.
- Την **τιμή**, για να δω αν μπορώ να το αγοράσω.

Τι άλλο σε ενδιαφέρει, όταν θέλεις να αγοράσεις ένα παιχνίδι;

Εσύ πώς διαλέγεις
ένα παιχνίδι;

(Βάλε ✓ στην απάντηση που θέλεις.)

Διαφημίζεται
στην τηλεόραση.

Το είδα στο σπίτι
ενός φίλου μου.

Το βλέπω στο ράφι
ενός μαγαζιού
με παιχνίδια.

Συζητήστε:

- Σου αρέσει να μοιράζεσαι τα παιχνίδια σου με άλλους και γιατί;
- Πώς τακτοποιείς τα παιχνίδια σου;
- Εσύ φτιάχνεις δικά σου παιχνίδια;
- Τι κάνεις όταν χαλάει ένα παιχνίδι σου;
- Τι κάνεις τα παλιά παιχνίδια σου;

Παιχνίδι
από άχρηστα υλικά

19. ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Για να δούμε πώς φτιάχτηκε το βιβλίο που κρατάς στα χέρια σου!

Οι συγγραφείς
έγραψαν τις ιδέες τους.

Ο εικονογράφος
ζωγράφησε εικόνες που
ταιριάζουν με το κείμενο.

Ο σκιτσογράφος
έφτιαξε τα σκίτσα των ηρώων:
της Ανθής, του Κυριάκου
και του Σπίθα.

**Ο γραφίστας
ταίριαξε τα κείμενα
με τις εικόνες και τα σκίτσα
και έφτιαξε το βιβλίο
στον υπολογιστή.**

**Ο τυπογράφος
τύπωσε το βιβλίο
σε πολλά αντίτυπα.**

**Οι άνθρωποι
του εκδοτικού οίκου
φρόντισαν το βιβλίο
σε κάθε του βήμα
και βοήθησαν να δώσουν όλοι
τον καλύτερό τους εαυτό.**

**Με παρόμοιο τρόπο φτιάχνονται όλα τα βιβλία,
εκτός από τα σχολικά, που τα παρακολουθούν
και ειδικοί επιστήμονες του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.**

Εσείς πώς διαλέγετε
ένα βιβλίο;

Το παίρνω στα χέρια μου
και κοιτάζω το εξώφυλλο.

Διαβάζω την περίληψη
στο οπισθόφυλλο.

Το ξεφυλλίζω, το διαβάζω λίγο
και κοιτάζω τις ζωγραφιές του.

Κάτι άλλο;

- Φέρε το αγαπημένο σου παραμύθι στην τάξη και παρουσιάσέ το (ήρωες, ιστορία με λίγα λόγια).
- Γράψε την ταυτότητά του:

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Συγγραφέας:

Εικονογράφος:

Εκδοτικός οίκος:

Χρόνος έκδοσης:

Ζωγράφισε κάτι από αυτό:

Ανακατέψτε τους ήρωες των αγαπημένων σας παραμυθιών και φτιάξτε ένα δικό σας παραμύθι.

20. ΑΣ ΓΙΟΡΤΑΣΟΥΜΕ

Κάποιες μέρες τον χρόνο είναι μέρες χαράς και γιορτής. Στολίζουμε το σπίτι και η μαμά ετοιμάζει φαγητά και γλυκά. Στο σπίτι έρχονται φίλοι και συγγενείς μας. Ανταλλάσσουμε δώρα και διασκεδάζουμε.

Ψάξαμε και βρήκαμε φωτογραφίες από γιορτές και μέρες χαράς. Κάντε κι εσείς το ίδιο.

Να πώς τις παρουσιάσαμε στην τάξη.

ΜΕΡΕΣ ΓΙΟΡΤΗΣ

Γενέθλια

Γλέντι γάμου

Πάσχα

Πρωτοχρονιά

- Ποιες άλλες γιορτές γνωρίζετε;
- Ποια είναι η αγαπημένη σου γιορτή; Γιατί;

Σε λίγες μέρες είναι
τα γενέθλιά μου.
Έχω έναν σωρό πράγματα
να σκεφτώ...

Γράψε εδώ όλα όσα πρέπει
να σκεφτείς:

Πού θα τα γιορτάσω (στο σπίτι, στον παιδότοπο,
στο πάρκο)

Γράψε και ζωγράφισε μια πρόσκληση για τα γενέθλιά σου.

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

Για τον / την

Σε προσκαλώ

..... (ημερομηνία) (ώρα)

.....(τόπος)

για να γιορτάσουμε μαζί τα γενέθλιά μου.

- Πώς γιορτάζετε τα γενέθλιά σας;
- Περιγράψτε κάποια γενέθλια που περάσατε πολύ όμορφα.
- Τι θυμάστε από αυτά;
- Υπήρξε κάποια έκπληξη;

21. ΟΙ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΕΠΟΧΕΣ

ΜΗΝΕΣ:

.....
.....
.....

ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ:

25η Οκτωβρίου
17η Νοεμβρίου

Κατερίνα: Η Θεσσαλονίκη, όπου μένω, είναι πολύ όμορφη το φθινόπωρο. Τότε έχει και τη γιορτή της, του Αγίου Δημητρίου, και... φοράει τα καλά της. Εμένα μου αρέσει το φθινόπωρο, γιατί ανοίγουν τα σχολεία. Έτσι συναντάω ξανά τους φίλους μου, αγοράζω καινούρια τσάντα και παίρνω τετράδια, μολύβια και αυτοκόλλητα. Επίσης, αγοράζω και καινούρια ρούχα: μπουφάν, μπότες, πουλόβερ... Γι' αυτό αγαπώ το φθινόπωρο.

Αν το φθινόπωρο ήταν χρώμα, εσύ ποιο χρώμα νομίζεις ότι θα ήταν;

ΜΗΝΕΣ:

.....
.....
.....

ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ:

.....
.....
.....

Κώστας: Εγώ ζω στην Αράχοβα, μια μικρή ορεινή πόλη, που είναι πολύ όμορφη τον χειμώνα. Κάθε φορά που χιονίζει, τρελαίνομαι να παίζω χιονοπόλεμο με τους φίλους μου. Τα καινούρια μου γάντια δε μουσκεύουν από τα χιόνια. Μου τα έφερε ο Αϊ – Βασίλης. Τα Χριστούγεννα και την Πρωτοχρονιά έρχεται πολύς κόσμος στο σπίτι μας. Η μαμά μου κάνει μια νόστιμη βασιλόπιτα και πολλά άλλα γλυκά.

Εσύ πώς περνάς στον τόπο σου τον χειμώνα;

ΜΗΝΕΣ:

ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ:

Μαριάννα: Η Αθήνα νομίζω πως όλες τις εποχές είναι ίδια. Εμένα όμως μου αρέσει η άνοιξη, γιατί φτιάχνει ο καιρός, η μέρα μεγαλώνει και πάω πιο συχνά στο πάρκο για να παίξω με τους φίλους μου. Κι ακόμα πιο πολύ μου αρέσει, γιατί το Πάσχα πηγαίνουμε στο χωριό του παππού και της γιαγιάς και ψήνουμε στην αυλή το αρνί. Τότε βρίσκομαι συνέχεια έξω από το σπίτι. Γι' αυτό κι αγαπώ τόσο αυτή την εποχή!

Θυμήσου και γράψε με μια λέξη τι αισθάνεσαι όταν έρχεται η άνοιξη.

ΜΗΝΕΣ:

.....
.....
.....

ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ:

.....
.....
.....
.....

Παναγιώτης: Το νησί μου, η Πάρος,
το καλοκαίρι γεμίζει τουρίστες.
Μου αρέσει να βλέπω τα καράβια
στο λιμάνι να πηγαινοέρχονται.
Μόλις κλείσουν τα σχολεία,
έρχονται και τα ξαδέρφια μου από
την Αθήνα. Σχεδόν κάθε μέρα κάνουμε
μπάνιο. Ο ήλιος καίει πολύ, αλλά καμιά
φορά φυσάει και λίγο αεράκι.
Τα απογεύματα, για να δροσιστούμε,
τρώμε παγωτό. Η μητέρα μου όμως λέει
πως πρέπει να τρώμε ζουμερά
καλοκαιρινά φρούτα, όπως καρπούζι,
πεπόνι, ροδάκινα, βερίκοκα...

Ποια είναι η αγαπημένη σου καλοκαιρινή γεύση;

Γλωσσάριο

Αισθήσεις: Η ικανότητα που έχουν οι άνθρωποι και τα ζώα να αντιλαμβάνονται τον κόσμο γύρω τους με τα μάτια, τη μύτη, τα αυτιά, τη γλώσσα και το δέρμα.

Απειλούμενα είδη: Τα είδη των ζώων που κινδυνεύουν να εξαφανιστούν από τη Γη.

Αριστοφάνης: Αθηναίος κωμικός ποιητής που έζησε τα πολύ παλιά χρόνια.

Βιολογικός καθαρισμός: Ο τρόπος που καθαρίζεται σε ειδικό εργοστάσιο το χρησιμοποιημένο νερό πριν επιστρέψει στη φύση.

Έθιμα: Συνήθειες που έχουν οι άνθρωποι σε κάθε τόπο και οι οποίες μεταφέρονται από τους γονείς στα παιδιά.

Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία (Ε.Μ.Υ.): Η υπηρεσία που συγκεντρώνει πληροφορίες με διάφορα όργανα και προβλέπει τον καιρό που θα κάνει τις επόμενες μέρες.

Έκθεμα: Αντικείμενο σε ανοιχτό ή κλειστό χώρο με σκοπό να το δουν επισκέπτες.

Ηλεκτρονικό ταχυδρομείο: Ο τρόπος με τον οποίο παίρνουμε ή στέλνουμε γράμματα και φωτογραφίες με τη βοήθεια του ηλεκτρονικού υπολογιστή.

Κανόνας: Καθετί που μας λέει τι πρέπει ή τι δεν πρέπει να κάνουμε.

Κοινωνία: Οι άνθρωποι που ζουν σε έναν τόπο.

Κωπηλασία: Η κίνηση της βάρκας με κουπιά.

Λαογραφικό Μουσείο: Το μουσείο που έχει συλλογές από αντικείμενα (φορεσιές, έπιπλα, εργαλεία, κεντήματα κ.ά.) τα οποία παρουσιάζουν τον τρόπο

με τον οποίο ζούσαν οι άνθρωποι ενός τόπου (ο λαός) την παλιά εποχή.

Μνημείο: Κατασκευάσμα προς τιμή ενός προσώπου ή ενός γεγονότος. Ένα σπουδαίο έργο τέχνης.

Οδική κυκλοφορία: Ο τρόπος που κινούνται τα αυτοκίνητα και οι πεζοί στους δρόμους.

Ομάδα: Πολλοί άνθρωποι μαζί, που κάνουν κάτι βοηθώντας ο ένας τον άλλο.

Οξυγόνο: Το αέριο που μας χρειάζεται για να αναπνέουμε.

Πλάτων: Έλληνας φιλόσοφος και συγγραφέας που έζησε τα πολύ παλιά χρόνια.

Πνευματικό Κέντρο: Κτίριο μιας συνοικίας, όπου γίνονται διάφορες εκδηλώσεις (συζητήσεις, εκθέσεις ζωγραφικής, συναυλίες κ.ά.) και υπάρχουν εργαστήρια για τα παιδιά (πηλού, κούκλας, θεατρικού παιχνιδιού κ.ά.).

Συλλογή: Πολλά πράγματα με παρόμοια χαρακτηριστικά (π.χ. συλλογή γραμματοσήμων, φύλλων κ.ά.).

Σύμπαν: Η Γη, ο Ήλιος και όλα τα αστέρια του ουρανού.

Υδραγωγείο: Το κτίριο όπου μαζεύεται και καθαρίζεται το νερό, προτού έρθει στα σπίτια μας μέσα από σωλήνες.

Υπόνομος: Μεγάλοι σωλήνες της αποχέτευσης.

Φυσικός φράχτης: Δημιουργείται από μικρούς θάμνους και μικρά φυτά που φυτρώνουν μόνα τους γύρω από τα χωράφια.

Ψυχαγωγία: Διασκέδαση.

Παιδική βιβλιογραφία

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΤΟΠΟΙ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΑΣ ΜΟΥ

Γκόλλουχ, Ν. (2004) Τι ξέρω για το αγρόκτημα (μτφρ. Μειτάνη Ι.) Αθήνα: Πατάκης. Φραντζή, Α.,

Μπάτσιαρης, Π. (2001) Τα ταξίδια του κότσουφα. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

Duwe, A. (1996) Η Λορέτα στο Δάσος (μτφρ. Ψάλτη Ε.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Morgan, N. (1994) Η θάλασσα (μτφρ. Ξανθοπούλου Χ.). Αθήνα: Άμμος / Larousse.

Sassier, D., Bergeault. (2004) Στην εξοχή (μτφρ. Βρέττα Σ.). Αθήνα: Άμμος/ Larousse.

Ο κόσμος της θάλασσας. (2004) Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

Πεταλούδες και ζουζούνια. (2004) Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

ΣΕΙΡΑ «Τι ξέρεις γι' αυτό», Η τροφική αλυσίδα, (Χ.Χ.) Αθήνα: Modern.Times

ΤΟ ΝΕΡΟ και Ο ΚΑΙΡΟΣ

Γκόντουιν, Σ. (2002) Πέφτει, πέφτει η σταγόνα (μτφρ. Ηλιόπουλος Β.). Αθήνα: Πατάκης.

Κόουλ, Τζ. (1995) Το μαγικό σχολικό στο υδραγωγείο (μτφρ. Γαβριήλ Ι.). Αθήνα: Κέδρος.

Λοίζου, Μ. (1986) Το ποτάμι τρέχει να συναντήσει τη θάλασσα. Αθήνα: Καλέντης.

Περιστεράκη-Ψυχογιού, Α. (1995) Ο κύκλος του νερού. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή.

ΣΕΙΡΑ «Ο πλανήτης μας», Το νερό. (χ.χ.) Αθήνα: Modern Times.

ΣΕΙΡΑ «Οι πρώτες ανακαλύψεις», Ο καιρός. (1991) Αθήνα: Δεληθανάσης

ΕΧΟΥΝ ΖΩΗ... ΔΕΝ ΕΧΟΥΝ ΖΩΗ

Σουζούκι, Ντ. (2002) Κοίτα, κοίτα τον αέρα (μτφρ. Κώτση Α.). Αθήνα: Anaco.

ΣΕΙΡΑ «Μικροί Επιστήμονες», Υλικά. (1999) Αθήνα: Modern Times.

ΣΕΙΡΑ «Τι ξέρεις γι' αυτό», Οι ζωντανοί οργανισμοί. (χ.χ.) Αθήνα: Modern Times.

ΕΝΕΡΓΕΙΑ και ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

Ζαραμπούκα, Σ. (1999) Μυθολογία 9- Οι άθλοι του Ηρακλή. Αθήνα: Κέδρος.

Brian, W. (2004) Τα μεταφορικά μέσα (μτφρ. Βρέττα Σ.). Αθήνα: Άμμος/ Larousse

Cittine, J (2004) Η Ρόζα ταξιδεύει (μτφρ. Τασοπούλου Α.). Αθήνα: Σαββάλας.

ΣΕΙΡΑ, «Μικροί επιστήμονες», Ηλεκτρισμός. (2000) Αθήνα: Modern Times.

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ και ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ

Μυρογιάννη, Ε. (2003) Δέκα μικροί διάλογοι για ένα Μουσείο. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

Foreman, M. (2002) Σούπερ γκολ (μτφρ. Βαρβαρούση Α.). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Το βιβλίο των μικρών εξερευνητών. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Η ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΜΑΣ / ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ / ΟΙ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΕΠΟΧΕΣ

Παμπούδη, Π. (χ.χ.) Η μαύρη ιστορία, Αθήνα: Libro.

Φακίνου, Ε. (1985) Άνοιξη, Καλοκαίρι, Φθινόπωρο, Χειμώνας (4 βιβλία). Αθήνα: Κέδρος.

ΣΕΙΡΑ, «Φτιάχνω μόνος μου», Stowell, C. (2000) Βιβλία (μτφρ. Τσιλιδάκη Σ.). Αθήνα: Modern.Times.

ΓΕΝΙΚΑ

Ζαραμπούκα, Σ. (1996) Ο μαγογιατρός. Αθήνα: Πατάκης.

Ζαραμπούκα, Σ. (1992) Η ορχήστρα ποντικάτα. Αθήνα: Πατάκης.

Μάγος, Κ. (1999) Μια νύχτα στη χωματερή. Αθήνα: Μικρή Άρκτος.

Μαντούβαλου, Σ. (1994) Μια φορά ήταν η Κολοτούμπα, που έδεσε τον πόνο της φιόγκο. Αθήνα: Καστανιώτης.

Μάρα, Ε. (1994) Θεογονία. Αθήνα: Πατάκης.

Ο κύριος Μπεν, η Μου και τα σκουπίδια. (1991) Αθήνα: Πατάκης.

Ο ουρανός με τ' άστρα. (2004) Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

Εικόνες (η πρώτη μου εγκυκλοπαίδεια). (2002) Αθήνα: Modern.Times.

Εικόνες από το διάστημα. (1999) Αθήνα: Modern.Times.

Η πρώτη μου εγκυκλοπαίδεια. (2003) Αθήνα: Μεταίχμιο/ Larousse.

Μικρές εγκυκλοπαίδειες-Η επιστήμη. Αθήνα: Susaeta

Φωτογραφικό υλικό

16. σελίδα 88 (πάνω): ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΑΛΙΑΝΗΣ
17. σελίδα 89 (πάνω): ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΑΛΙΑΝΗΣ
18. σελίδα 102 (αριστερά): ΒΑΣΙΛΗΣ ΣΥΚΑΣ
19. σελίδα 102 (δεξιά): ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΕΠΟΛΛΑΣ
20. σελίδα 110 (μέση): ΑΡΧΕΙΟ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΝΟΜΙΚΟΥ
21. σελίδα 111 (πάνω): ΣΟΦΙΑ ΖΑΡΑΜΠΟΥΚΑ (σειρά «Μυθολογία», Νο 9, Οι άθλοι του Ηρακλή, Εκδόσεις ΚΕΔΡΟΣ)
22. σελίδα 111 (μέση): ΑΡΧΕΙΟ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΝΟΜΙΚΟΥ
23. σελίδα 124 (πάνω): ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΕΠΟΛΛΑΣ
24. σελίδα 124 (κάτω): ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΑΛΙΑΝΗΣ
25. σελίδα 125 (αριστερά): ΑΡΧΕΙΟ 5ης Ε.Β.Α.
26. σελίδα 126,127 (πάνω), 138 (μεσαία): ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
27. σελίδα 128, 129 (κάτω αριστερά): ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΠΕΝΑΚΗ
28. σελίδα 129 (κάτω δεξιά): ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΗΣ ΚΕΡΑΜΕΙΚΗΣ
29. σελίδα 130 (πάνω): ΚΩΣΤΑΣ ΒΕΡΓΑΣ
30. σελίδα 130 (κάτω): ΦΟΙΒΟΣ ΑΝΩΓΕΙΑΝΑΚΗΣ (από το βιβλίο Ελληνικά Λαϊκά Μουσικά Όργανα
31. σελίδα 138 (αριστερά): ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΜΦΙΠΟΛΗΣ

Περιεχόμενα

8. ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΤΟΠΟΙ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΑΣ ΜΟΥ

8.1. Μια εκδρομή στο βουνό.....	6
8.2 Από πού είσαι, ποταμάκι;	9
8.3 Μια θάλασσα πλατιά	11
8.4 Πέρα στους πέρα κάμπους	14
8.5 Στο χωριό και στην πόλη.....	17
8.6 Τι μάθαμε για τους διάφορους τόπους της πατρίδας μας.....	20

9. ΤΟ ΝΕΡΟ

9.1 Νερό παντού	21
9.2 Ο κύκλος του νερού	23
9.3 Το νερό στην καθημερινή ζωή	25

10. Ο ΚΑΙΡΟΣ

10.1 Τι καιρό θα κάνει αύριο	27
10.2 Ο καιρός από τόπο σε τόπο	29
10.3 Ο καιρός επηρεάζει τη ζωή μας	31
10.4 Ο καιρός και τα σπίτια σε διάφορους τόπους	33
10.5 Τι μάθαμε για το νερό και τον καιρό	35

11. ΕΧΟΥΝ ΖΩΗ... ΔΕΝ ΕΧΟΥΝ ΖΩΗ

11.1 Ζωντανοί οργανισμοί και υλικά σώματα	36
11.2 Γνωριμία με τα υλικά.....	38
11.3 Στερεά, υγρά, αέρια	40

12. ΕΝΕΡΓΕΙΑ

12.1 Ενέργεια παντού στη ζωή μας	42
12.2 Ήλιε, ήλιε αρχηγέ	44
12.3 Φύσα, αεράκι	46
12.4 Τρέχει, τρέχει, τρέχει το νερό	48
12.5 Τι μάθαμε για τα υλικά και την ενέργεια	49

13. ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ

13.1 Μέσα μεταφοράς	50
13.2 Συγκοινωνίες	52
13.3 Τα προϊόντα ταξιδεύουν	54
13.4 Κυκλοφορώ με ασφάλεια	56

14. ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ

14.1. Τρόποι επικοινωνίας και ενημέρωσης	59
14.2 Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης	62
14.3 Τι μάθαμε για τις μεταφορές και την επικοινωνία – ενημέρωση	66

15. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

15.1 Μνημεία από παλιά	69
15.2 Στο Λαογραφικό Μουσείο	72
15.3 Τα παλιά αντικείμενα διηγούνται	76
15.4 Πανηγυράκι γίνεται	80
15.5 Τι μάθαμε για τον πολιτισμό	84

16. ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΨΥΧΑΓΩΓΙΑ

16.1 Ο αθλητισμός και οι Ολυμπιακοί Αγώνες	86
16.2 Τι κάνω τον ελεύθερο χρόνο μου	88

ΕΥΚΑΙΡΙΑΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ

• 17. Η ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΜΑΣ	91
• 18. ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ.....	94
• 19. ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ	97
• 20. ΑΣ ΓΙΟΡΤΑΣΟΥΜΕ	101
• 21. ΟΙ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΕΠΟΧΕΣ	104
Γλωσσάριο.....	108
Παιδική Βιβλιογραφία	110

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.